

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Активи підприємства та ефективність управління ними»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Антіпова В. О.
Керівник: Чумак В. Д.
Рецензент: Єрмолаєва М. В.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ НИМИ.....	8
1.1. Економічна сутність активів та їх класифікація.....	8
1.2. Основні напрями управління активами суб'єкта господарювання.....	20
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АКТИВІВ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ.....	25
2.1. Оцінка структури та динаміки активів підприємства.....	25
2.2. Управління активами підприємства та оцінка ефективності їх використання	39
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА	48
3.1. Оптимізація структури активів суб'єкта господарювання.....	48
3.2. Напрями удосконалення управління активами підприємства та підвищення ефективності їх використання.....	54
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах дослідження ефективності управління активами суб'єктів господарювання та можливості удосконалювання даного процесу є актуальною проблемою. Головною метою управління основними та оборотними засобами повинно бути забезпечення максимального добробуту власників суб'єкта господарювання в майбутньому періоді. Актуальність теми кваліфікаційної роботи обумовлюється наступними чинниками: в ринкових умовах змінилися обов'язки та права суб'єктів господарювання у галузі управління активами, вага відповідальності за ефективність використання активів (основних та обігових); кардинально змінився підхід до розуміння даного питання, оскільки, під активами, в даний час розуміється не лише частка майна підприємства, але й майна суб'єктів господарювання в цілому, що потребує комплексного підходу до оцінки якісного використання засобів; оцінка активів є одним із найбільш важливих моментів аналізу суб'єктів господарювання, від якого залежить ефективність функціонування підприємства.

Питаннями оцінки ефективності використання активів суб'єктів господарювання та управління ними займалися такі вітчизняні і зарубіжні вчені-економісти: І. Балабанов, В. Бочаров, І. Бланк, Л. Демчук, М. Коробов, М. Крейніна, О. Кузнецова, М. Прищепа, Е. Руденюк, І. Філон, В. Шило та інші. Однак, як визнають багато вчених-економістів, ряд проблем, пов'язаних з ефективністю використання активів суб'єктів господарювання та управління ними досліджені ще недостатньо і по них ведуться суттєві дискусії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження економічної сутності активів (основних та оборотних),

ефективності їх використання в сучасних умовах господарювання та удосконалення управління ними. Виходячи з мети дослідження, в процесі написання роботи вирішувались наступні завдання: дослідження економічної сутності активів суб'єктів господарювання, їх класифікації та управління ними; обґрунтування науково-методичних засад ефективності використання основних та оборонних засобів суб'єктів господарювання; оцінка системи показників стану та ефективності використання активів суб'єктів господарювання; оцінка ефективності управління активами суб'єктів господарювання; розробка основних напрямів підвищення ефективності використання активів суб'єктів господарювання та управління ними.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є оборотні та необоротні активи суб'єктів підприємництва. Предметом дослідження є науково-теоретичні та практичні основи удосконалення ефективності використання активів суб'єктів підприємництва та управління ними.

Методи дослідження. При написанні даної кваліфікаційної роботи були використані наступні методи дослідження: абстрактно-логічний (для узагальнення поглядів щодо економічної сутності активів); системного узагальнення (при побудові системи показників для оцінки ефективності використання активів суб'єктів господарювання); порівняння (співставлення базових значень з фактичними показниками оцінки фінансового стану).

Інформаційною базою при написанні кваліфікаційної роботи були використані дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності ХХХ за 2020–2022 роки, а також власні дослідження та спостереження автора. Інформаційну базу дослідження складають законодавчі та нормативно-правові акти, які регламентують фінансову звітність та діяльність суб'єктів господарювання у цілому, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, статут та фінансова звітність досліджуваного ХХХ.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Здобутком даного дослідження стало обґрунтування теоретико-методичних основ для ефективного пошуку напрямів підвищення якості використання

активів суб'єктів господарювання. До найбільш суттєвих наукових результатів дослідження, що відзначаються новизною слід віднести наступні: доповнено дослідження сучасних особливостей використання активів на підставі чого ідентифіковано основні недоліки та перешкоди на шляху стабільного розвитку суб'єктів господарювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені автором пропозиції щодо удосконалення ефективності використання активів суб'єктів господарювання та управління ним можуть бути використані в практичній діяльності ХХХ та інших суб'єктів господарювання відповідної сфери діяльності.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися і одержали позитивну оцінку на V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти» (Львів, ЛНУП, 22-23 березня 2023 року) та науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти за результатами проходження виробничих практик (Полтава, 11 вересня 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці загальним обсягом 0,3 др. арк., у тому числі у матеріалах конференції – тези 2 доповідей обсягом 0,3 др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 60 найменувань, містить 17 таблиць, 9 рисунків, 14 додатків. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 65 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ НИМИ

1.1. Економічна сутність активів та їх класифікація

Активи – це засоби суб'єкта господарювання, які необхідні для його діяльності у різних формах для того щоб одержати прибуток. Оборотні засоби забезпечують поточну господарську діяльність і повністю споживаються на протязі операційного циклу, у той час як необоротні засоби багаторазово приймають участь у процесі господарювання. Під час здійснення ефективної господарської діяльності у розпорядженні суб'єктів господарювання перебувають різноманітні види активів, які за економічним змістом доцільно поділяти на необоротні і оборотні.

Активи суб'єктів господарювання є однією з найважливіших категорій їх ефективної діяльності, теоретичні аспекти якої достатньо та повно ще не досліджені в роботах економістів. Інструментарій практичного управління ефективного використання активів у господарській діяльності суб'єктів господарювання розроблений до теперішнього часу досить ґрунтовно. У зв'язку з цим, слід зауважити, що подальший розвиток досконалих механізмів управління активами вимагає поглиблення теоретичних знань цієї важливої для фінансового управління категорії та всебічного розгляду її основних характеристик. Дане дослідження спрямоване на практичне використання окремих теоретичних пунктів у системі менеджменту основних та оборотних активів конкретних суб'єктів господарювання, що виключає з поля зору теорії активів всі загальні поняття цієї категорії, а також особливості їх ефективного функціонування.

З урахуванням мети дослідження сформулюємо основні характеристики активів суб'єктів господарювання як об'єкта управління, які, на нашу думку, відображають основні сторони даної категорії: активи є майновими цінностями

суб'єктів господарювання, створеними за рахунок власних та залучених інвестиційних джерел; активи, що використовуються в господарській діяльності суб'єктів господарювання, перебувають в постійному кругообігу; ефективне використання активів у господарській діяльності суб'єктів господарювання пов'язане з фактором часу та з фактором ризику; створені в складі активів майнові цінності пов'язані з чинником ліквідності та платоспроможності [8, с. 46].

Термін активи походить від латинського «activus», а перекладається як той, що функціонує та знаходиться у русі [13, с. 78]. Даний термін використовується також для позначення лівої сторони балансу, де показуються в згрупованому виді необоротні та оборотні активи суб'єктів господарювання.

На думку І. А. Бланка всі майнові цінності, якими розпоряджається суб'єкт господарювання і які відображені в балансі, називаються активами [4, с. 201]. Слід зауважити, що активи, які відображені в балансі містять відомості про використання капіталу, який є в розпорядженні суб'єктів господарювання, про вкладення в майно і товарно-матеріальні цінності і про залишки вільних готівкових коштів. Кожному виду власного та залученого капіталу відповідає окрема конкретна стаття балансу підприємства.

Узагальнену схему структури активів балансу наведено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Структура активів балансу підприємства

За формою функціонування активів виокремлюють: нематеріальні активи, матеріальні активи та фінансові активи. Зауважимо, що матеріальні активи – це активи підприємства, що мають «речову» форму. До таких засобів відносяться: основні та оборотні засоби; незавершені капітальні вкладення; виробничі запаси сировини й напівфабрикатів; малоцінні і швидкозношувані предмети; незавершене виробництво; запаси готової продукції; інші матеріальні активи. Активи підприємства класифікуються за ознаками, зображеними на рис. 1.2 (додаток Н).

Слід зазначити, що фінансові активи характеризують різноманітні фінансові активи, що належать суб'єктам господарювання на правах власності чи володіння. До фінансових активів належать: готівкові та безготівкові грошові кошти в національній та іноземній валюті; дебіторська заборгованість усіх видів та форм; поточні та довгострокові фінансові вкладення, тощо.

Досить важливою класифікаційною ознакою активів є: характер участі активів у господарському процесі. За цією класифікаційною ознакою активи суб'єктів господарювання поділяються на оборотні (поточні) та необоротні. Так, необоротні активи характеризують групу майнових цінностей суб'єктів господарювання, що беруть участь у процесі господарської діяльності на протязі більше року, і переносять частинами свою вартість на продукцію, роботи, послуги. До них відносять активи підприємства всіх видів із терміном використання більше 365 днів [9, с. 85]. В складі необоротних активів суб'єктів господарювання виокремлюють: основні засоби; нематеріальні активи; довгострокова дебіторська заборгованість, довгострокові фінансові вкладення; незавершені капітальні вкладення та інші види необоротних активів.

Щодо оборотних засобів, то вони характеризують групу майнових цінностей суб'єктів господарювання, що обслуговують короткострокову виробничо-операційну діяльність і повністю використовуються протягом одного виробничо-комерційного циклу. До складу оборотних активів суб'єктів господарювання відносять: виробничі запаси; сировину; матеріали;

напівфабрикати; незавершене виробництво; малоцінні і швидкозношувані предмети; готова продукція, товари; поточна дебіторська заборгованість; грошові кошти в національній та іноземній валюті; поточні фінансові вкладення; витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи [46, с. 434].

Для того щоб підприємство працювало йому необхідні засоби виробництва: автотранспорт, будівлі, машини, споруди, обладнання, тощо. У сукупності вони складають виробничі запаси суб'єктів господарювання. Виробничі основні фонди суб'єктів господарювання знаходяться в постійному кругообігу, під час якого вони проходять три стадії, які доцільно охарактеризувати. Перший етап полягає у придбанні необхідних для провадження процесу виробництва автотранспорту, машин, обладнання. Надалі вони (засоби) беруть участь у процесі виробництва продукту. На третій стадії кругообігу за вироблену продукцію, роботи та послуги, що реалізуються, суб'єктів господарювання, повертаються грошові кошти. Таким чином, з трьох етапів кругообігу перша і третя проходять у сфері обігу, а друга – в сфері виробництва продукції.

Процес виробництва суб'єктів господарювання усіх форм власності передбачає наявність такого чинника виробництва, як основні фонди. Вчені-науковці Н. В. Чебанова та Ю. А. Василенко вважають, що основні засоби – це вартість необоротних цінностей, що використовуються суб'єктами господарювання у своїй діяльності тривалий період (більше року) [40, с. 270].

Враховуючи типову класифікацію основні засоби групуються: за функціональним призначенням, галузевою приналежністю, натуральним складом та інше.

Максимальна вартість засобів, які не належать до основних фондів, може іноді змінюватись Міністерством фінансів України: інструменти і пристосування спецпризначення для суб'єктів господарювання масового виробництва окремих виробів або для виконання одиничних замовлень незалежно від форменний одяг; спеціодяг, спецвзуття незалежно від вартості і терміну служби.

До цього слід додати, що перераховані вище малоцінні необоротні активи не відносять до основних фондів в тому разі, коли суб'єкти господарювання нараховують амортизацію основних засобів за податковим методом. Якщо суб'єкт господарювання використовує інший метод нарахування амортизації, згідно П(С)БО № 7 «Основні засоби», то вартість основного засобу буде визначатися суб'єктом господарювання самостійно.

Згідно податкового законодавства, щодо нарахування амортизації, основні засоби поділяються на виробничі і невиробничі. Тому слід зазначити, що виробничі основні фонди є основною складовою основних засобів, яка використовується у виробництві довгий період, зберігаючи свою натуральну форму. Вартість основних виробничих фондів поступово переноситься на вироблену продукцію, роботи, послуги частинами, по мірі їх використання у виробництві. Оновлення основних виробничих засобів здійснюється, як правило, через капітальні інвестиції. До них належать споруди, будівлі, автотранспорт, силові машини й устаткування, передавальні пристрої, транспортні засоби, довгострокові біологічні активи, багаторічні насадження, інші основні фонди.

Якщо проаналізувати відмінність виробничих від невиробничих основних, то невиробничі не беруть безпосередньої участі в процесі виробництва, а також вони не переносять вартості на вироблену продукцію. Оновлюються невиробничі засоби не лише за рахунок прибутку, а й за рахунок залучених ресурсів. Недивлячись на те, що невиробничі основні засоби майже не впливають на обсяг ефективного виробництва, постійне збільшення цих активів прямо пов'язане з поліпшенням життя працівників суб'єктів господарювання, що, все ж таки, позитивно вплине на діяльності суб'єктів господарювання та підвищення продуктивності праці.

Питома вага окремих груп основних засобів підприємства становить їхню структуру, яку необхідно постійно покращувати. Поліпшення структури основних засобів буде сприяти збільшенню грошових нагромаджень суб'єктів господарювання, удосконаленню нових технологій виробництва, зниженню

собівартості продукції тощо, за умови збільшення питомої ваги активної атини.

За основню роллю у виробництві продукції основні засоби класифікуються на пасивні та активні. Активні безпосередньо беруть участь у переробці сировини, виробництві матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих: машини, обладнання, автотранспорт, передавальні пристрої, обчислювальна техніка, контрольно-вимірювальні пристрої тощо. Обладнання іноді ділять на групи: основне та допоміжне обладнання. Безпосередньо на основному обладнанні створюються матеріальні цінності. Допоміжне обладнання використовується для здійснення різних ефективних операцій, що забезпечують процес виробництва. На рис. 1.3 наведено склад основних засобів відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» (додаток П).

Маємо погодитися з висновками вчених-економістів про те, що просте ефективне відтворення основних засобів – це відтворення на одному і тому рівні [53, с. 20]. Таке оновлення дійснюється за рахунок капітального будівництва, переозброєння, реконструкції, модернізації, розширення діючих суб'єктів господарювання тощо. Джерелами фінансових ресурсів простого відтворення основних засобів в умовах ринкових відносин можуть бути амортизаційні відрахування.

Слід зазначити та проаналізувати, що розширене відтворення засобів – це відтворення, яке повинно забезпечити розширення діючих основних засобів шляхом поліпшення чи придбання нових ефективних основних засобів. Головним фінансовим ресурсом розширеного відтворення в ринкових відносинах може бути чистий прибуток суб'єктів господарювання.

Розширене відтворення основних засобів може здійснюватися за рахунок капітального будівництва, технічного переозброєння, модернізації обладнання, реконструкції, розширення діючих основних засобів суб'єктів господарювання тощо. Постійна експлуатація основних засобів призводить до їх зносу який зменшує їх вартість, може спричинити вибуття, та до зниження забезпеченості ними процесу виробництва.

Слід зазначити, що виробничий процес має бути забезпечений основними

та оборотними фондами, що здійснюється, перш за все, за рахунок відтворення основних фондів. Відтворення основних виробничих засобів слід розглядати як процес безперервного їх надходження і оновлення [2, с. 236].

Вчений О. С. Примаков виокремлює низку характерних ознак відтворення основних засобів, зокрема: під час відтворення основних засобів відбувається і рух їхньої вартості; основні виробничі засоби суб'єкта господарювання переносять свою вартість на вироблену продукцію, роботи, послуги по частинах через нарахування амортизації; основні виробничі засоби оновлюються в натуральній формі протягом певного проміжку часу; за допомогою амортизації здійснюється накопичення в грошовій формі перенесеної вартості основних засобів по ячтинах на продукцію [30, с. 17].

Під час виробничо-господарської діяльності основні засоби проходять 3 етапи. О. С. Примаков також вважає, що на першому етапі відбувається ефективне використання основних засобів, а також нарахування амортизації, основні засоби зношуються і відбувається нарахування суми зносу. На суму зносу нараховується сума амортизаційних відрахувань, що відноситься на витрати після завершення процесу виробництва [30, с. 109].

На другому етапі відбувається перетворення основних засобів із натуральної форми на грошові кошти, шляхом нарахування амортизації. І нарешті, на третій стадії відбувається перетворення частини основних фондів, що супроводжується заміною досить зношених основних засобів на більш новітні та ефективні. Оборот основних засобів показано на рис. 1.4 (додаток П).

Фінансовим джерелом заміни зношених основних виробничих основних засобів є сума амортизації. Слід зазначити, що за розширеного відтворення здійснюється систематичне кількісне та якісне накопичення основних засобів. У той час як при простому відтворенні, як було зазначено раніше, у кожному наступному етапі здійснюється створення нових основних засобів у обсягах, які були раніше та з однотипною якістю. Основним джерелом фінансування при цьому є використання частини чистого прибутку та інших фінансових ресурсів.

Оскільки основні засоби використовуються на підприємстві досить

тривалий час і підлягають амортизації та зберігаючи свою вартість, тому вони мають різні види вартості (грошової оцінки).

В НП(С)БО № 7 «Основні засоби» виокремлюють наступні види оцінки основних засобів [28, с. 46]. Первісна вартість основних засобів – це їх історична собівартість, що виникає при придбанні (покупці) або виготовленні нових необоротних активів. Також виділяють переоцінену вартість основних засобів – це вартість після проведення їх індексації (переоцінки). Вартість основних засобів, що акумулюється, являє собою первісну (балансову) або переоцінену вартість основних фондів за мінусом ліквідаційної вартості.

Ліквідаційна вартість розраховується як сума грошових коштів, які суб'єкт господарювання планує отримати при продажу основних засобів після нарахування стопроцентної суми зосу, за мінусом витрат на ліквідацію основного засобу.

Справедлива вартість основних засобів визначається як сума, за якою основний актив може бути рівноправно обмінаний на інший аналогічний засіб. Справедливою вартістю, як правило, є ринкова вартість, яка визначається професійними оцінщиками майна. Якщо неможливо отримати повну та правдиву інформацію про ринкову вартість основних фондів у зв'язку із різними причинами, то такі основні засоби підлягають переоцінці за відновлювальною вартістю.

Досить важливо визначити залишкову вартість основного засобу, як різницю між первісною (балансовою) вартістю основного засобу та сумою нарахованого зносу (амортизації).

Первісна вартість основних засобів розраховується як сума всіх витрат на купівлю або їх створення. До первісної вартості включаються: вартість, що оплачують при купівлі постачальникам та підрядникам за продукцію, товари, виконання будівельно-монтажних робіт; держмити, реєстраційні збори та інші платежі, що проводяться у зв'язку з купівлею права на основний засіб; суми ввізного мита, податку на додану вартість, інших податків при придбанні основних фондів.

Слід також відмітити, що витрати на сплату процентів за користування довгостроковим кредитом не включаються до первісної (балансової) вартості основних засобів, придбаних за рахунок позичкового капіталу. Суб'єкт господарювання самостійно переоцінює основні засоби, якщо його залишкова вартість суттєво відрізняється від справедливої. Така переоцінка здійснюється на добровільних засадах

Отже, основними чинниками, які впливають на структуру основних засобів суб'єктів господарювання, є наступні: рівень спеціалізації і кооперування, рівень автоматизації і механізації, рівень диверсифікації виробництва, кліматичні умови розміщення суб'єктів господарювання, тощо. Кожний зазначений чинник по різному впливає на структуру основних засобів. Покращити структуру основних засобів доцільно за рахунок наступних чинників: модернізації обладнання, установлення, ліквідації зайвого обладнання та устаткування, що використовується неефективно тощо.

Наступною ознакою класифікації активів суб'єктів господарювання є характер обслуговування усіх можливих видів діяльності. Сюди доцільно включити: необоротні операційні активи, тобто майнові цінності, які ефективно використовуються у виробничо-операційній (основній) діяльності суб'єктів господарювання з метою отримання прибутку; оборотні операційні активи, до яких відносяться всі оборотні засоби підприємства за виключенням поточних фінансових вкладень, а також інвестиційні засоби, які характеризують майнові цінності суб'єктів господарювання, і ефективно забезпечують його інвестиційну діяльність. Виділимо наступну класифікаційну ознаку – за характером фінансових ресурсів порядку формування активів. Відповідно даної ознаки розрізняють валові та чисті активи суб'єктів господарювання. Валові активи – це сукупність товарно-майнових цінностей (активів), створених як за рахунок власного капіталу, так і позичкового. Досить важливо визначити, що чисті активи – це сукупність активів, створених лише за рахунок власного капіталу. Вартість чистих активів суб'єктів господарювання визначається за наступною формулою:

$$ЧВ = А - ЗПК , \quad (1.1)$$

де ЧВ – вартість чистих активів суб'єкта господарювання;

А – загальна сума всіх активів суб'єкта господарювання за балансовою (первісною) вартістю;

ЗПК – загальна сума позикового капіталу суб'єкта господарювання.

За характером володіння активи суб'єктів господарювання умовно діляться на власні та орендовані [4, с. 108]. Власні активи підприємства – це активи, що перебувають у віданні підприємства. Орендовані необоротні активи суб'єкта господарювання перебувають у тимчасовому володінні підприємства відповідно до укладених договорів лізингу. Важливою ознакою класифікації активів є ступінь їх ліквідності. Відповідно до неї активи суб'єктів господарювання прийнято поділяти на наступні види, охарактеризуємо їх.

По-перше, активи в абсолютно ліквідній формі являють собою грошові кошти в національній та в іноземній валюті. По-друге, високоліквідні активи характеризують оборотні активи суб'єктів господарювання, які негайно можуть бути перетворені в грошові кошти без втрат поточної ринкової вартості. Таке перетворення здійснюється з метою своєчасного погашення поточних платежів по фінансових зобов'язаннях.

По-третє, середньоліквідні оборотні активи, які можуть бути перетворені в грошову форму без суттєвих втрат поточної ринкової вартості в терміни від одного до шести місяців. По-четверте, слаболіквідні оборотні активи, які можуть бути перетворені в грошові кошти взагалі без втрат поточної ринкової вартості лише після завершення шести місяців (сировина й напівфабрикати, запаси малоцінних і швидкозношуваних предметів, незавершене виробництво, грошові кошти, незавершені капітальні інвестиції, устаткування, обладнання, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції тощо).

На основі розглянутої класифікації ґрунтується процес фінансового управління активами суб'єктів господарювання. Склад та класифікація оборотних коштів суб'єкта господарювання наведені на рис. 1.5.

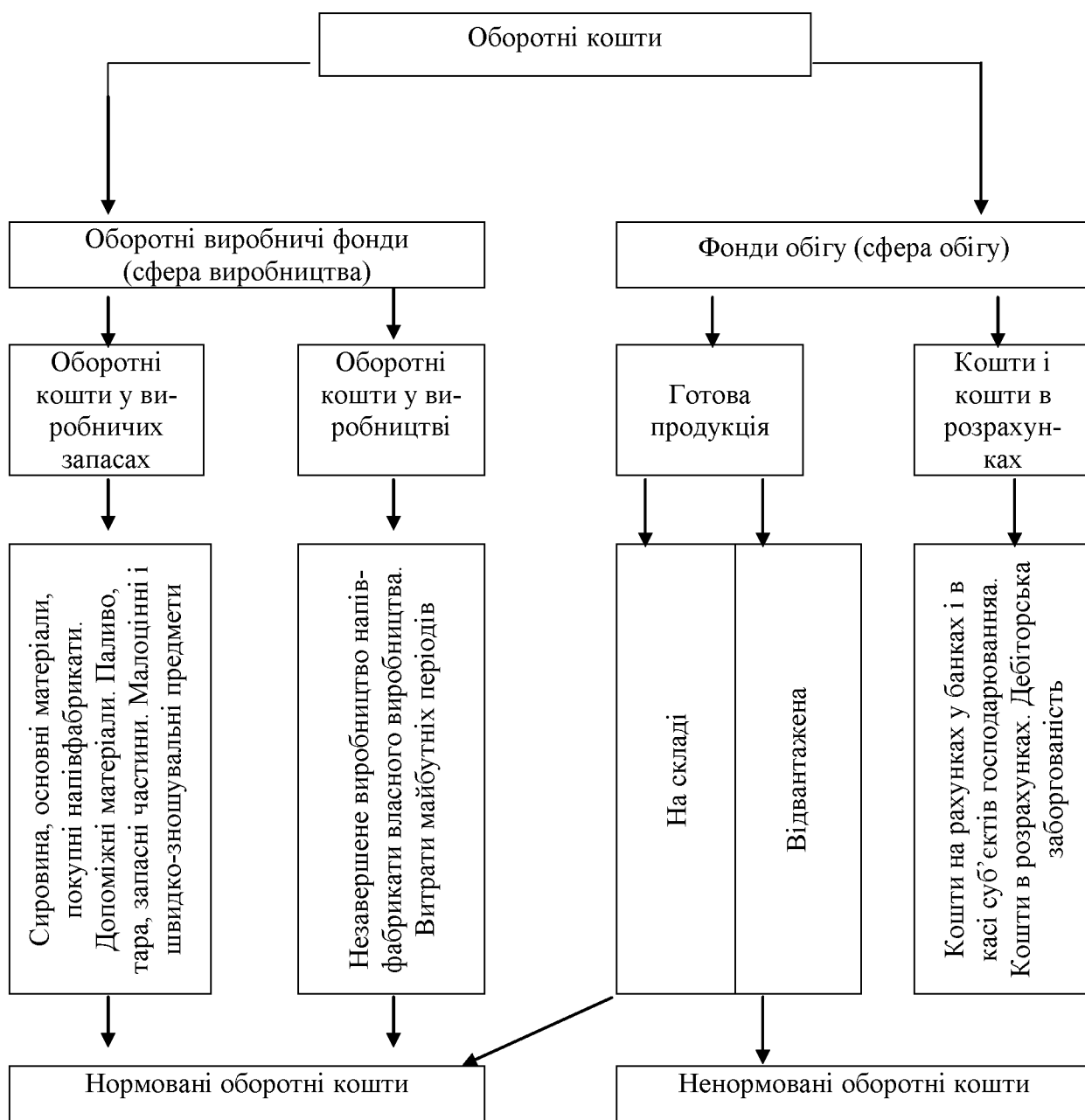

Рис. 1.5. Склад і структура оборотних коштів суб'єктів господарювання

Оборотні активи розкривають свою сутність при виконанні основних їх відповідних функцій: виробничої та платіжно-розрахункової. На думку Я. В. Воловець, виробнича функція використання оборотних активів забезпечує безперервність та ефективність виробництва продукції при постійному процесі формування у суб'єктів господарювання запасів товарно-матеріальних ресурсів. Як свідчить досвід, в умовах ринкових перетворень від того, як витримується платіжно-розрахункова дисципліна, наскільки своєчасно здійснюються

розрахунки з кредиторами, відповідно, і залежить платіжний стан суб'єктів господарювання [7, с. 126].

У системі теоретичних основ формування, використання та управління майном суб'єктів господарювання важливу роль відіграє система показників стану та ефективності використання оборотних та необоротних активів. Показники, які характеризують основні засоби, подано на рис. 1.6.

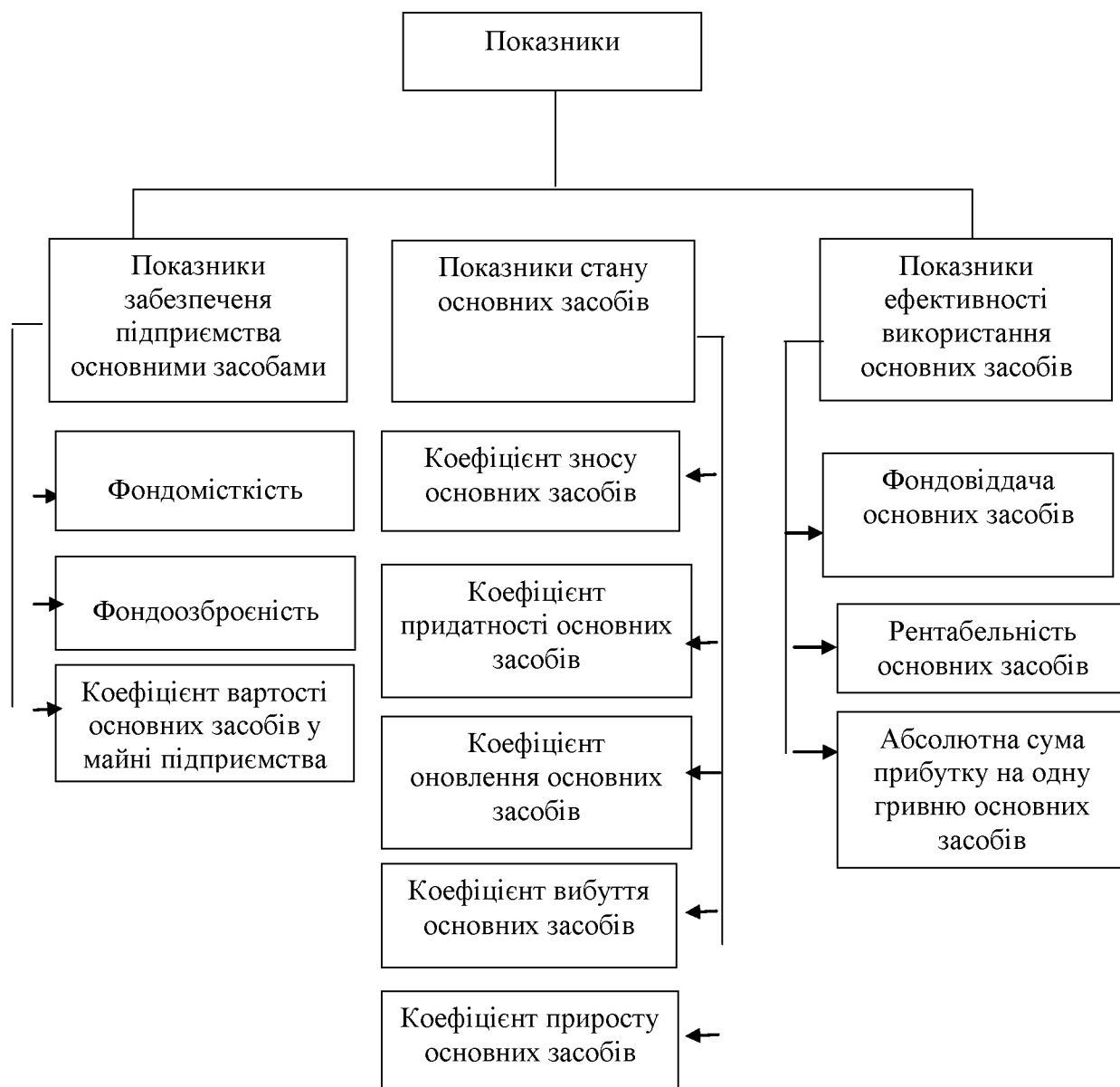

Рис. 1.6. Показники забезпечення, стану та ефективності використання основних засобів підприємства

Спочатку доцільно проаналізувати показники стану та ефективності

використання необоротних активів, зокрема основних засобів. Показники стану й ефективності основних засобів доцільно об'єднати в окремі групи: показники забезпечення суб'єктів господарювання основними засобами; показники стану основних засобів; показники ефективності використання основних засобів.

Таким чином, проведений огляд найбільш істотних характеристик активів суб'єктів господарювання показує наскільки багатоаспектною, з теоретичної і прикладної позицій, є ця економічна категорія. При цьому всі розглянуті характеристики, що характеризують особливості використання активів суб'єктів господарювання з різних сторін, тісно взаємопов'язані й вимагають комплексного відбиття при визначенні їхньої економічної сутності. З врахуванням розглянутих основних характеристик економічна сутність активів суб'єктів господарювання в найбільш узагальненому виді може бути сформульована в такий спосіб: активи суб'єктів господарювання являють собою економічні ресурси, сформовані за рахунок власного та залученого капіталу, мають вартісний вигляд і можуть генерувати прибуток.

1.2. Основні напрями управління активами суб'єкта господарювання

Слід зазначити, що управління активами органічно входить у систему фінансового управління суб'єкта господарювання і найбільшою мірою пов'язана із управлінням капіталом підприємства. Більше того, активи, як самостійний об'єкт управління, раніше не розглядалися, а входили в систему менеджменту капіталу. І лише зараз управління активами отримало самостійний напрямок у системі фінансового менеджменту. Отже, управління активами – це один із важливих напрямків системи фінансового менеджменту.

Разом з тим, управління активами пов'язане і з системою інноваційного та операційного менеджменту. Рух України по шляху ринкових реформ забезпечує ефективне використання теоретичних результатів та закордонної практики управління активами суб'єктів господарювання.

З метою ефективного управління активами суб'єктів господарювання повинно забезпечувати дотримання ряду принципів. До основних можна віднести інтегрованість із загальною системою менеджменту суб'єкта господарювання. Тобто, забезпечення ефективності діяльності суб'єктів господарювання прямо пов'язане із ефективним використанням активів, збільшенням їхньої прибутковості. Потрібно зауважити, що управління активами суб'єктів господарювання представляє собою систему методів розробки управлінських рішень, які тісно пов'язані з їхнім ефективним використанням у діяльності суб'єктів господарювання [23, с. 131].

Потрібно відмітити такий принцип, як високий та стійкий динамізм управління активами. Найбільш ефективні управлінські рішення в області управління активами, розроблені й реалізовані у суб'єктів господарювання в попередньому періоді, іноді можуть бути і не використані в господарській діяльності.

При дослідженні слід враховувати спрямованість на стратегічні напрями розвитку суб'єктів господарювання. Слід зазначити, що головна мета управління активами, пов'язана з головною метою фінансового менеджменту і повинна виконуватись одночасно з нею. Тобто, з урахуванням принципів управління оборотними та необоротними активами формують мету й завдання такого управління.

З розвитком фінансового менеджменту активів підприємства мінялися й основні підходи вчених-економістів до його головної мети та завдань. У розвитку цієї проблеми можна виділити три напрями.

Перший напрям був запропонований економічною теорією. Згідно даного підходу головною метою фінансової діяльності суб'єктів господарювання була максимізація прибутку підприємства, що в кінцевому результаті призведе до максимізації добробуту (overall economic welfare) [11, с. 121]. Дана теорія належить французькому вченому А. Курно.

Другим напрямом в управлінні активами суб'єктів господарювання була теорія стійкого економічного росту. Дана теорія досліджувалась багатьма

наступними економістами. Її суть полягала в тому, що головною ціллю фінансової діяльності підприємства є забезпечення фінансової рівноваги суб'єктів господарювання в процесі розвитку.

Наступним напрямом щодо управління активами суб'єктів господарювання є сучасна економічна теорія, як головна мета фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Головне при цьому – це забезпечення максимізації добробуту власників суб'єктів господарювання, що одержує конкретне вираження в максимізації ринкової вартості суб'єктів господарювання.

Максимізація рентабельності основних та оборотних активів повинна забезпечуватися в межах фінансового ризику, певий рівень якого встановлюється фінансовими менеджерами суб'єктів господарювання [24, с. 223]. Якщо рівень рентабельності активів запланований заздалегідь, важливим завданням є зменшення рівня фінансового ризику усіх видів діяльності, які в кінцевому результаті будуть сприяти досягненню прибутковості використання активів.

Слід відмітити, що мінімізація рівня ризиків може бути забезпечена через диверсифікацію виробництва і розширення ефективних напрямків діяльності суб'єктів господарювання, з використанням основних та оборотних активів, запобігання фінансових ризиків, ефективних методів страхування тощо.

Одним із головних завдань оптимізації обороту активів є забезпечення ефективного управління грошовими коштами й іншими матеріальними активами суб'єктів господарювання; мінімізація загальних витрат у всіх їх формах та видах; забезпечення послідовності створення окремих активів, пов'язаних з усіма видами діяльності.

Для того щоб забезпечити постійну абсолютну платоспроможність суб'єкта господарювання необхідно систематично здійснювати ефективне управління залишками грошових коштів. Однак, у процесі рішення цього завдання необхідно враховувати, що надлишок грошових коштів в касі чи на рахунку в банку, втрачають свою вартість під впливом часу та інфляції, але у

той же час забезпечують високий рівень платоспроможності суб'єктів господарювання.

Принципова схема побудови функціональної системи управління активами суб'єктів господарювання наведена на рис. 1.7.

Рис. 1.7. Багаторівнева функціональна система управління активами

Механізм управління активами – це система основних складових, що регулюють розробку та виконання на практиці управлінських рішень. Отже, процес управління активами ґрунтується на певному механізмі.

Механізм внутрішнього регулювання окремих аспектів формування й

використання активів суб'єктів господарювання формується в рамках самого суб'єктів господарювання, відповідно регламентуючи ті або інші оперативні управлінські рішення з питань ефективності функціонування його активів.

До базової структури механізму управління активами можна віднести наступні складові: сучасний ринковий механізм регулювання, державне нормативно-правове забезпечення, зовнішній механізм окремих аспектів створення та використання активів, сукупність методів і прийомів управління основними та оборотними активами.

Таким чином, всі розглянуті завдання управління активами суб'єктів господарювання найтіснішим чином взаємозалежні, хоча окремі з них і носять різносторонній характер. Тому в процесі управління активами суб'єктів господарювання головні завдання повинні узгоджуватись між собою. Ефективний механізм управління усіма активами дозволяє в повному обсязі реалізувати поставлені мету та завдання. Отже, ефективна система управління активами, здійснена з урахуванням викладених раніше методів та принципів, створює базис для швидких темпів розвитку суб'єктів господарювання, досягнення максимальних кінцевих фінансових результатів діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АКТИВІВ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

2.1. Оцінка структури та динаміки активів підприємства

XXX здійснює свою діяльність на принципах господарського розрахунку та фінансової самостійності. Товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями усім, внесеним до статутного капіталу майном, на яке може бути звернено стягнення. XXX не відповідає за кредиторською заборгованістю власника, а власник товариства несе відповідальність боргами суб'єкта підприємництва лише тим майном, що перебуває на балансі підприємства. Ціллю діяльності XXX є ведення сільськогосподарського та іншого виробництва, отримання прибутків. Господарсько-організаційну основу підприємства становлять виробничі і функціональні структурні підрозділи, які створюються у ньому за галузевими, міжгалузевими і територіальними ознаками.

XXX здійснює реалізацію виготовленої продукції, товарів, обладнання, робіт, послуг лише на основі укладених договорів. Ціни на реалізацію встановлюються суб'єктом підприємництва самостійно на основі договорів з покупцями та замовниками. Директор XXX несе повну відповідальність за складання статистичної, податкової, фінансової та бухгалтерської звітності суб'єкта підприємництва та дотримання фінансово-правових вимог, встановлених чинним законодавством. XXX веде бухгалтерський (фінансовий) облік результатів діяльності, складає статистичну, податкову та фінансову звітність.

З метою оцінки фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання розрахуємо відносні показники ліквідності XXX, оскільки для погашення кредитів суб'єктів господарювання повинно бути платоспроможним (табл. 2.1) (додаток Р). Проведені розрахунки в табл. 2.1 дають підстави зробити висновок,

що на кінець 2022 р. коефіцієнт абсолютної ліквідності не відповідав нормативному значенню ($0,021 < 0,2$), та у порівнянні з 2020 р. зменшився на 0,001. Значення коефіцієнта швидкої ліквідності не перевищує нормативного значення ($0,126 < 0,7$) і означає, що суб'єктів господарювання має низьку ймовірність погашення поточних зобов'язань. В той же час значення загального коефіцієнта ліквідності перевищує нормативне ($1,610 > 1,5$), що вказує на можливість ХХХ вчасно ліквідувати борги.

Отже, ХХХ має досить низькі можливості погашення поточних зобов'язань за рахунок високоліквідних оборотних активів. Фактичне значення коефіцієнта швидкої ліквідності збільшилося на 0,01, а загального коефіцієнта ліквідності зменшилось на 0,353.

Характер галузевих особливостей основної (операційної) діяльності досліджуваного ХХХ визначає структуру його активів, їх ліквідність та ефективність використання. Суб'єкт господарювання з високим рівнем фондоемності продукції, внаслідок високої питомої ваги необоротних активів, має більш низький кредитний рейтинг і повинен орієнтуватися в своїй діяльності на використання власного капіталу.

За досліджуваний період поточна неплатоспроможність досліджуваного ХХХ пояснюється ще й значною сумою кредитів банку в структурі залученого капіталу, погашення якої буде здійснене після трьох місяців з дати складання балансу. Саме на цю дату суб'єкт господарювання плануватиме надходження коштів (від реалізації продукції, робіт, послуг та повернення дебіторської заборгованості) з метою заощадження необхідної суми грошових коштів для погашення кредитів та відсотків за ним. В даному випадку при відсутності в досліджуваному ХХХ довгострокових фінансових інвестицій від'ємне значення показника поточної платоспроможності, в деякій мірі, підтверджує результати розрахунків коефіцієнта абсолютної ліквідності та незабезпеченості найбільш термінових пасивів високоліквідними активами.

Узагальнюючим показником фінансових результатів суб'єкта господарювання є прибуток. Чистий прибуток, який залишається після сплати

податку на прибуток, залишається у повному розпорядженні господарства і використовується ним самостійно, зокрема на розвиток виробництва. Розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості ХХХ за 2020-2022 роки проведемо в табл. 2.2 (додаток Р).

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу показує питому вагу зобов'язань в загальній величині пасивів суб'єкта господарювання і відображає рівень його фінансової залежності. Коефіцієнт автономії показує рівень фінансової незалежності або автономії від зовнішніх кредиторів. Що стосується цього показника, то фактичне значення на кінець 2022 р. відповідає нормативному значенню ($0,639 \geq 0,5$), тобто за цим коефіцієнтом суб'єктів господарювання є фінансово стійким. У 2022 р. порівняно з 2020 р. коефіцієнт концентрації залученого капіталу збільшився на 0,036 та відповідає нормативному значенню ($0,361 < 0,5$). Коефіцієнт маневреності власного капіталу характеризує, яка частина власного капіталу використовується для здійснення фінансування поточної діяльності суб'єкта господарювання. У 2022 р. порівняно з 2020 р. він знизився на 0,046. Це свідчить про зниження фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Значення коефіцієнта поточних зобов'язань протягом досліджуваного періоду збільшилося з 92,2 % до 96,5 %, що в цілому позитивно впливає на оцінювання фінансової стійкості суб'єкта господарювання. За коефіцієнтом фінансового ризику в 2022 р. на 1 грн власного капіталу припадало 56,4 коп. позикового капіталу. Відповідно значення коефіцієнта фінансової стабільності показує, що в 2022 р. власний капітал перевищував позиковий капітал у 1,8 рази. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами перевищує нормативне значення за досліджуваний період ($0,379 \geq 0,1$) і свідчить про підвищення фінансової стійкості за даним критерієм.

Коефіцієнт майна виробничого призначення зменшився з 0,906 у 2020 р. до 0,856 у 2022 р., тому з точки зору забезпеченості активами основної виробничо-господарської діяльності у суб'єкта господарювання знизилась фінансова стійкість. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів зменшився

на 0,192, що вказує на негативну динаміку зростання частки основних засобів у валюті балансу. Коефіцієнт нагромадження амортизації характеризує функціональний стан необоротних активів. У 2022 р. порівняно з 2020 р. цей коефіцієнт зріс з 0,336 до 0,477, що не відповідає позитивній динаміці. Отже, ХХХ за цим показником знизило фінансову стійкість. За динамікою коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів суб'єкта господарювання знизило рівень забезпеченості оборотними коштами.

На наступному етапі оцінки фінансово-економічного стану визначимо та проаналізуємо тип фінансової стійкості ХХХ за 2020-2022 роки в табл. 2.3 (додаток С). За результатами проведених розрахунків із визначення типу фінансової стійкості при збільшенні в 2022 р. порівняно з 2020 р. вартості запасів на 67,0 тис. грн суб'єкт господарювання не забезпечив приріст величини власних оборотних коштів, натомість їх вартість зменшилася на 261,0 тис. грн. Зниження коефіцієнта забезпеченості запасів власними оборотними коштами з 0,527 до 0,450, а також зменшення нестачі власних оборотних коштів на 1 грн запасів з 0,47 до 0,55 грн вказує на негативну динаміку фінансової стійкості суб'єкта господарювання за критерієм достатності власних оборотних коштів для формування запасів. У підсумку нестача власних оборотних коштів для формування запасів зменшилась на 210,0 тис. грн. Отже суб'єкт господарювання має ознаки кризового фінансового стану.

Для виходу з кризового стану суб'єктів господарювання необхідно збільшувати обсяги виробництва, систематично переглядати цінову політику, контролювати розрахунки з дебіторами та кредиторами. При оцінці фінансового стану суб'єктів господарювання досить часто використовують методику за поділом суб'єктів господарювання на класи. Згідно даної методики визначають клас кредитоспроможності суб'єктів господарювання за даними чотирьох основних чинників.

З метою формулювання висновків про позитивний чи негативний характер змін у майновому стані суб'єкта господарювання за даними балансів проведемо аналіз джерел формування капіталу ХХХ у табл. 2.4 (додаток Т).

Аналізуючи проведені розрахунки необхідно зазначити, що в 2022 р. порівняно з 2020 р. вартість джерел формування капіталу збільшилася на 283,0 тис. грн, або 5,9 %. При цьому власний капітал збільшився на 10,0 тис. грн (0,3 %), а зобов'язання – на 273,0 тис. грн (17,8 %). Питома вага власного капіталу у майні зменшилась на 3,6 в. п., відповідно питома вага зобов'язань у майні збільшилась на 3,6 в. п.

Аналіз джерел формування капіталу засвідчив, що в структурі пасивів на кінець 2022 р. 63,9 % займав власний капітал, а 36,1 % – зобов'язання суб'єкта господарювання. У 2022 році порівняно з 2020 роком позиковий капітал досліджуваного ХХХ збільшився, насамперед, через збільшення поточних зобов'язань на 392,0 тис. грн, а також за рахунок кредиторської заборгованості на 240,0 тис. грн. Так, за даними табл. 2.4 кредиторська заборгованість перевищувала дебіторську заборгованість на кінець 2020 р. в 1,6 рази, а на кінець 2022 р. це співвідношення зросло в 8,7 рази. Зростання частки кредиторської заборгованості в джерелах формування капіталу з 29,6 % у 2020 р. до 32,7 % в 2022 р. (на 3,1 в. п.) свідчить про погіршення розрахунків суб'єкта господарювання з кредиторами. Негативною характеристикою майнового стану досліджуваного ХХХ є те, що відсутня рівновага між сумами і динамікою дебіторської та кредиторської заборгованості. Отже, зростання величини власного капіталу в досліджуваному ХХХ є позитивною характеристикою та вказує на підвищення рівня фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Показники фінансових результатів і рентабельності є визначальними в оцінках ефективності функціонування суб'єкта господарювання за усіма видами діяльності: операційною, фінансовою та інвестиційною. Тому для відображення усіх аспектів діяльності ХХХ проведемо розрахунки в табл. 2.5. У 2022 р. порівняно з 2020 р. дохід від реалізації продукції зріс на 18,8 %, а чистий дохід збільшився на 13,9 %.

**Аналіз формування, структури та динаміки фінансових результатів
діяльності ХХХ за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2022 р. у % до 2020 р.
	сума, тис. грн	част- ка, %	сума, тис. грн	част- ка, %	сума, тис. грн	част- ка, %	
Дохід від реалізації продукції, робіт, послуг	4053,0	X	4572,0	X	4814,0	X	118,8
Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг	3523,0	X	3810,0	X	4012,0	X	113,9
У % до доходу від реалізації продукції, робіт, послуг	X	86,9	X	83,3	X	83,3	X
Операційні витрати у тому числі:	3951,0	100,0	4212,0	100,0	4396,0	100,0	111,3
а) собівартість реалізованої продукції, робіт, послуг	2630,0	66,6	2855,0	67,8	3025,0	68,8	115,0
б) адміністративні витрати	800,0	20,3	832,0	19,7	691,0	15,7	86,4
в) витрати на збут	97,0	2,5	105,0	2,5	112,0	2,6	115,5
г) інші операційні витрати	423,0	10,7	420,0	10,0	568,0	12,9	134,3
Валовий прибуток (збиток)	892,0	X	955,0	X	987,0	X	110,7
У % до чистого доходу від реалізації продукції, робіт, послуг	X	25,3	X	25,1	X	24,6	X
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	204,0	X	211,0	X	214,0	X	104,9
Фінансові та інвестиційні доходи	39,0	X	30,0	X	441,0	X	в 11,3 р.б.
Фінансові та інвестиційні витрати	50,0	X	28,0	X	344,0	X	в 6,9 р.б.
Прибуток до оподаткування	193,0	X	213,0	X	311,0	X	161,1
Податок на прибуток	-	X	-	X	-	X	-
Прибуток після оподаткування	193,0	X	213,0	X	311,0	X	161,1
Чистий прибуток	193,0	X	213,0	X	311,0	X	161,1
У % до доходу від реалізації продукції, робіт, послуг	X	4,8	X	4,7	X	6,5	X
У % до валового прибутку	X	21,6	X	22,3	X	31,5	X

Зростання в динаміці операційних витрат (на 11,3 %) та чистого доходу (на 13,9 %) обумовило зростання валового прибутку на 10,7 %. Прибуток від операційної діяльності збільшився на 4,9 %, а загальний фінансовий результат

діяльності суб'єкта господарювання до оподаткування – на 61,1 %. Питома вага валового прибутку в чистому доході зменшилась з 25,3 % до 24,6 %. У структурі операційних витрат частка адміністративних витрат зменшилась з 20,3 % до 15,7 %, інших операційних витрат зросла за досліджуваний період із 10,7 % до 12,9 %, витрат на збут – із 2,5 % до 2,6 %, по інших їх видах спостерігається зниження частки. Досліджуваний суб'єкт господарювання не є платником податку на прибуток, тому на кінець 2022 року прибуток діяльності суб'єкта господарювання після оподаткування становив 311,0 тис. грн. Чистий прибуток співпадає з прибутком після оподаткування. У 2022 році частка чистого прибутку в доході від реалізації продукції становила 6,5 %, а у валовому прибутку – 31,5 %. Таким чином в цілому спостерігається позитивна динаміка фінансових результатів виробничо-господарської діяльності ХХХ.

Проведені розрахунки показують, що за даною рейтинговою методикою ХХХ за досліджуваний період відноситься до другого класу суб'єктів господарювання-позичальників, це означає, що даний суб'єкт господарювання може одержати кредити банків на загальних умовах за певних застережень (табл. 2.6) (додаток Т). Проведені дослідження показують, що у 2020 році суб'єкт господарювання мав 230 балів, у 2021 році 228 бали, а в 2022 році 231 бал, що відповідає другому класу позичальника.

На заключному етапі аналізу фінансово-економічного стану досліджуваного суб'єкта господарювання доцільно провести комплексну оцінку фінансового стану ХХХ (табл. 2.7) (додаток У). Спостерігається тенденція зменшення всіх показників ділової активності та фінансової незалежності. Позитивною тенденцією є збільшення рівня швидкої ліквідності з 0,116 у 2020 році до 0,126 у 2022 році. Дані таблиці свідчать, що покращення показників фінансового стану відбувся через зростання показників рентабельності та збільшення коефіцієнта швидкої ліквідності.

На рейтинг фінансового стану позитивно впливає зростання в динаміці рентабельності активів (з 4,1 % до 6,2 %) та рентабельності власного

капіталу (з 6,0 % до 9,7 %). Результати комплексної (рейтингової) оцінки фінансового стану ХХХ свідчать про відносно добрий фінансовий стан суб'єкта господарювання. У 2020 році суб'єктів господарювання мало рейтинг Б, а в 2021 році та в 2022 році – рейтинг А, що говорить про те, що суб'єкт господарювання може отримувати кредити банку без додаткових умов.

Отже, оцінка фінансового стану показала, що ХХХ на кінець досліджуваного періоду мало кризовий фінансовий стан, тобто, можна стверджувати, що в даний час суб'єкт господарювання знаходиться у стані кризи і потребує негайних заходів для виходу з неї. Це обумовлено тим, що даний суб'єкт господарювання є неліквідним і неплатоспроможним через нестачу абсолютно ліквідних активів та поточних фінансових вкладень. За результатами аналізу ХХХ можемо стверджувати, що за досліджуваний період товариство знаходиться у кризовому фінансовому стані.

З метою оцінки складу, структури та динаміки майна суб'єкта господарювання на першому етапі доцільно провести аналіз майнового стану ХХХ за 2020-2022 роки (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Оцінка складу, структури та динаміки майна
ХХХ за 2020-2022 рр.**

Види активів (майна)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни 2022 р. до 2020 р. (+, -)		
	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	суми, тис. грн	част- ки, в.п.	у % до 2020 р.
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Майно – всього	4730,0	100,0	4877,0	100,0	5012,0	100,0	+282,0	-	+5,9
Необоротні активи	1949,0	41,2	2021,0	41,3	2101,0	41,9	+152,0	+0,7	+7,8
Основні засоби	994,0	21,0	1006,0	20,6	1103,0	22,0	+109,0	+1,0	+10,9
Оборотні активи	2781,0	58,8	2861,0	58,7	2911,0	58,1	+130,0	-0,7	+4,7

А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Оборотні виробничі фонди	2335,0	49,4	2620,0	53,7	2684,0	53,6	+349,0	+4,2	+14,9
Виробничі запаси	1568,0	25,9	1609,0	34,0	1559,0	31,1	+335,0	+5,2	+27,4
Фонди обігу	445,0	9,4	241,0	4,9	227,0	4,5	-218,0	-4,9	-48,9
Готова продукція	282,0	6,0	321,0	5,6	469,0	9,4	+188,0	+3,4	+66,9
Поточна дебіторська заборгованість	136,0	2,9	205,0	4,2	189,0	3,8	+54,0	+0,9	+40,0
Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	28,0	0,6	36,0	0,7	38,0	0,7	+10,0	+0,1	+35,7

Дані таблиці свідчать, що підсумок валюти балансу за досліджуваний період збільшився на 283,0 тис. грн, або 5,9 %, що свідчить про збільшення майнового потенціалу та розширення сфери діяльності ХХХ. При цьому вартість необоротних активів у 2022 р. порівняно з 2020 р. зросла на 152,0 тис. грн (7,8 %). У структурі необоротних активів найбільшу питому вагу займає вартість основних засобів: 22,0 % в 2022 р. і 21,0 % в 2020 р., що свідчить про збільшення необоротних активів суб'єкта господарювання.

На кінець звітного періоду порівняно з 2020 р. темп приросту необоротних активів (7,8 %) перевищив темп приросту оборотних активів (4,7 %), у результаті чого частка необоротних активів у майні збільшилася з 41,2 % до 41,9 %, а оборотних активів – відповідно зменшилася з 58,8 % до 58,1 %. Така динаміка вказує на зниження коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів, а також створення умов для уповільнення оборотності оборотних активів.

Збільшення дебіторської заборгованості на 54,0 тис. грн у 2022 р. порівняно з 2020 р. вказує іммобілізацію коштів суб'єкта господарювання в оборот. Збільшення частки поточної дебіторської заборгованості в майні з 2,9 % до 3,8 % свідчить про незначне погіршення стану розрахунків суб'єкта господарювання з дебіторами.

Темп приросту виробничих запасів (27,4 %) перевищив темп приросту майна в цілому (5,9 %), що обумовило зростання частки виробничих запасів у майні з 25,9 % у 2020 р. до 31,1 % у 2022 р. Зменшення оборотних активів пояснюється зменшенням фондів обігу на 218,0 тис. грн, або 48,9 %. Частка готової продукції і товарів у майні у 2022 р. порівняно з 2020 р. збільшилася на 3,4 %. При цьому темп приросту грошових коштів та поточних фінансових інвестицій збільшився на 35,7 %, що свідчить про підвищення рівня платоспроможності та ліквідності, а відтак і покращення фінансового стану ХХХ.

З урахуванням класифікації видів майна проведемо оцінку складу, структури та динаміки активів досліджуваного суб'єкта господарювання за різними класифікаційними ознаками (табл. 2.9). За результатами розрахунків можна зробити висновки щодо проведеного аналізу складу, структури та динаміки активів ХХХ за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.9

**Оцінка активів ХХХ
за різними класифікаційними ознаками за 2020-2022 рр.**

Види активів (майна)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+, -) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсум- ку	сума, тис. грн	у % до підсум- ку	сума, тис. грн	у % до підсум- ку	сума, тис. грн	питомої ваги, пункти	у % до 2020 р.
A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
За характером обороту									
Необоротні	1949,0	41,2	2021,0	41,3	2101,0	41,9	+152,0	+0,7	+7,8
Оборотні	2781,0	58,8	2861,0	58,7	2911,0	58,1	+130,0	-0,7	+4,7
Всього	4730,0	100,0	4877,0	100,0	5012,0	100,0	+282,0	-	+5,9
За формою необоротних активів									
Матеріальні	4285,0	90,6	4636,0	95,1	4785,0	95,5	500,0	+4,9	+0,12
Нематеріальні	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Фінансові	445,0	9,4	241,0	4,9	227,0	4,5	-218,0	-4,9	-48,9
Всього	4730,0	100,0	4877,0	100,0	5012,0	100,0	+282,0	-	+5,9

A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
За сферою розміщення оборотних активів									
У сфері виробництва	4285,0	90,6	4636,0	95,1	4785,0	95,5	500,0	-	+0,12
У сфері обігу	445,0	9,4	241,0	4,9	227,0	4,5	-218,0	-4,9	-48,9
Всього	4730,0	100,0	4877,0	100,0	5012,0	100,0	+282,0	-	+5,9
За чутливістю до інфляційних процесів									
Монетарні	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Немонетарні	4285,0	90,6	4636,0	95,1	4785,0	95,5	500,0	+4,9	+0,12
Всього	4285,0	90,6	4636,0	95,1	4785,0	95,5	500,0	+4,9	+0,12
За джерелами формування оборотних активів									
Власні	3193,0	67,5	3141,0	64,4	3203,0	63,9	+10,0	-3,6	+0,3
Позикові	1537,0	32,5	1736,0	35,6	1809,0	36,1	+272,0	+3,6	+17,7
Всього	4730,0	100,0	4877,0	100,0	5012,0	100,0	+282,0	-	+5,9
За рівнем ліквідності оборотних активів									
Високоліквідні	28,0	0,6	36,0	0,7	38,0	0,7	+10,0	+0,1	+35,7
Середньоліквідні	135,0	2,9	205,0	4,2	189,0	3,8	+54,0	+0,9	+40,0
Низьколіквідні	4567,0	96,5	4636,0	95,1	4785,0	95,5	+218,0	-1,0	+4,8
Всього	4730,0	100,0	4877,0	100,0	5012,0	100,0	+282,0	-	+5,9

На кінець 2020, 2021 та 2022 років в структурі активів переважають оборотні активи (58,8 %, 58,7 % та 58,1 %), але темп їх приросту порівняно з темпом приросту необоротних активів менший (7,8 %). Всі необоротні активи на кінець 2020 та 2022 років знаходяться у матеріальній формі. У структурі оборотних активів за ознакою рівня ліквідності на кінець 2020 року низьколіквідні активи становлять 96,5 %, а у 2022 році – 95,5 %, середньоліквідні – 2,9 % та 3,8 %, відповідно, спостерігається незначне збільшення високоліквідних активів – з 0,6 % у 2020 році до 0,7 % у 2022 році. Збільшення частки високо- і середньоліквідних оборотних активів може позитивно позначитися на динаміці ліквідності балансу та платоспроможності ХХХ за досліджуваний період. Питома вага оборотних активів у виробництві збільшилась з 90,6 % до 95,5 %, а у сфері обігу – відповідно зменшилась з 9,4 %

до 4,5 % у 2022 порівняно з 2020 роком. Спостерігається збільшення частки оборотних активів, які знаходяться у матеріальній формі у 2020 році 90,6 % на кінець року, а у 2022 році – до 95,5 %. Суб'єкт господарювання досить забезпечений власними оборотними коштами, питома вага яких в оборотних активах зменшилась з 67,5 % до 63,9 %.

На наступному етапі аналізу активів суб'єкта господарювання проведемо оцінку динаміки необоротних активів ХХХ та ефективності їх використання за 2020-2022 роки (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Оцінка динаміки необоротних активів
ХХХ за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Вихідні дані, тис. грн			
Середня вартість необоротних активів	1741,0	1983,0	4115,0
Середня вартість оборотних активів	2948,0	2821,0	2886,0
Знос основних засобів	987,0	997,0	1006,0
Первісна вартість основних засобів	1981,0	2003,0	2109,0
Залишкова вартість основних засобів	994,0	1006,0	1103,0
Середньорічна первісна вартість необоротних активів	2173,0	1992,0	2056,0
Середньорічний знос необоротних активів	910,0	992,0	1002,0
Розрахункові показники			
Вартість введених необоротних активів	537,0	156,0	196,0
Вартість вибулих необоротних активів	120,0	89,0	111,0
Вартість необоротних активів на початок звітної періоду	1532,0	1949,0	2021,0
Вартість необоротних активів на кінець звітної періоду	1949,0	2021,0	2101,0
Коефіцієнт вибуття необоротних активів	0,078	0,046	0,055
Коефіцієнт введення в дію необоротних активів	0,276	0,077	0,093
Коефіцієнт участі необоротних активів у загальній сумі активів суб'єктів господарювання	0,412	0,413	0,419
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,498	0,497	0,477
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,502	0,503	0,523
Зведений коефіцієнт придатності необоротних активів	0,502	0,503	0,523
Період обороту необоротних активів, років	25,4	28,0	28,9

Необоротні активи ХХХ представлені основними засобами, первісна вартість яких на кінець 2020 року становила 1981,0 тис грн, а в 2022 році 2109,0 тис. грн. Позитивну динаміку має коефіцієнт вибуття (зменшився з 0,078 до 0,055), а коефіцієнт введення в дію необоротних активів (зменшився з 0,276 до 0,093), що може вказувати на негативну тенденцію в діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання. Розрахунки, проведені в таблиці свідчать, що коефіцієнт зносу основних засобів зменшився з 0,498 до 0,477, що є позитивним для суб'єкта господарювання. Наслідком цього стало збільшення коефіцієнта придатності та період обороту необоротних активів.

Коефіцієнт участі необоротних активів у загальній сумі активів суб'єкта господарювання за досліджуваний період майже не змінювався, і становив у 2020 році 0,412, а в 2022 році 0,419, що свідчить про незначне збільшення питомої ваги необоротних активів підприємства у загальній вартості активів досліджуваного ХХХ. Зведений коефіцієнт придатності необоротних активів співпадає з коефіцієнтом придатності основних засобів, оскільки необоротні активи суб'єкта господарювання, які підлягають амортизації, представлені лише основними засобами. Період обороту необоротних активів збільшився за досліджуваний період з 25,4 років у 2020 році до 28,9 років у 2022 році.

На наступному етапі, вважаємо за доцільне, більш детально проаналізувати структуру оборотних активів ХХХ за період 2020-2022 років (табл. 2.11).

Дані таблиці свідчать, що в структурі оборотних активів суб'єкта господарювання у 2022 році найбільшу питому вагу займають виробничі запаси (низьколіквідні активи), тобто майно в матеріальній формі (53,6 %), поточні біологічні активи становлять 22,5 %. За даними табл. 2.11 можна зробити наступні висновки, щодо структури оборотних активів. Так, питома вага запасів зменшилась з 56,4 % до 53,6 % у 2022 році порівняно з 2020 роком. Питома вага дебіторської заборгованості у ХХХ також має тенденцію до зростання (з 4,9 % у 2020 році до 6,5 % у 2022 році).

**Структура оборотних активів
XXX за 2020-2022 рр.**

Види оборотних активів	2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	сума, тис. грн	струк тура, %	сума, тис. грн	струк тура, %	сума, тис. грн	струк тура, %
Оборотні активи – всього	2781,0	100,0	2861,0	100,0	2911,0	100,0
У тому числі: Запаси	1568,0	56,4	1609,0	56,2	1559,0	53,6
Готова продукція	282,0	10,1	321,0	11,2	469,0	16,1
Поточні біологічні активи	767,0	27,6	690,0	24,1	656,0	22,5
Грошові засоби	28,0	1,0	36,0	1,3	38,0	1,3
Дебіторська заборгованість	136,0	4,9	205,0	7,2	189,0	6,5
Інші оборотні активи	-	-	-	-	-	-

Спостерігається збільшення величини грошових засобів з 1,0 % у 2020 році до 1,3 % у 2022 році. Інші оборотні активи на досліджуваному підприємстві відсутні.

Дебіторська заборгованість та грошові кошти (абсолютно та середньоліквідні активи) у досліджуваному суб'єкті господарювання становлять незначну частку, лише 7,8 % у 2022 році і 5,9 % у 2020 році. Вартість поточних біологічних активів на досліджуваному суб'єкті господарювання зменшилась з 767,0 тис. грн у 2020 році до 656,0 тис. грн у 2022 році, відповідно, питома вага з 27,6 % до 22,5 % у 2022 році.

Дебіторська заборгованість є важливим компонентом оборотних активів суб'єктів господарювання, що відноситься до середньоліквідних активів. Більшу частину дебіторської заборгованості становлять неоплачені рахунки за поставлену продукцію. Одним із завдань фінансового менеджера є визначення ступеня ризику неплатоспроможності, розрахунок прогнозного значення резерву за сумнівними боргами, оскільки від цього прямо залежить прибутковість діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання.

Отже, проаналізувавши склад, структуру та динаміку оборотних та

необоротних активів досліджуваного суб'єкта господарювання, що становлять його майновий потенціал за 2020-2022 роки, слід відмітити, що до основних позитивних тенденцій, з точки зору інформації активу балансу, слід віднести збільшення загальної вартісної оцінки активів, що свідчить про нарощування майнового потенціалу суб'єкта господарювання. Позитивним також є збільшення сум грошових коштів та їх еквівалентів, зростання їхньої питомої ваги у майні та оборотних активах. Відмітимо зменшення коефіцієнта зносу основних засобів суб'єкта господарювання (відповідно збільшення коефіцієнта придатності), що вказує на поліпшення функціонального стану основного капіталу. Також відсутність сум по «негативних» статтях активу балансу досліджуваного ХХХ за 2020-2022 роки, зокрема: довгострокова дебіторська заборгованість та резерв сумнівних боргів по дебіторській заборгованості за товари, роботи, послуги та інше. Разом з тим, мають місце і негативні тенденції, такі як збільшення залишків готової продукції на складі, збільшення суми поточної дебіторської заборгованості.

2.2. Управління активами підприємства та оцінка ефективність їх використання

До основних завдань управління оборотними та необоротними активами суб'єкта підприємництва можна віднести формування оптимального обсягу та складу активів підприємства, що впливатиме на темпи економічного розвитку та ефективність використання активів. Це завдання можна виконати шляхом нормування активів, оптимізації структури окремих видів оборотних та необоротних активів. Вирішуючи це завдання, необхідно мати на увазі, що максимізація рівня прибутковості активів підприємства досягається при значному збільшенні фінансових ризиків, які пов'язані з ефективністю їх використання.

У процесі реалізації своєї основної мети управління активами суб'єкта

підприємництва повинно бути спрямоване на виконання наступних основних завдань (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Основні завдання управління активами суб'єкта господарювання

Головна мета управління активами	Основні завдання управління активами, спрямовані на реалізацію його головної мети
Забезпечення максимального добробуту власників підприємства	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формування достатнього обсягу й необхідного складу активів, що забезпечують задані темпи економічного розвитку. 2. Забезпечення максимальної доходності (рентабельності) використовуваних активів передбаченому рівні фінансового ризику. 3. Забезпечення мінімізації фінансового ризику використання активів при передбаченому рівні їхньої прибутковості (рентабельності). 4. Забезпечення постійно забезпечувати платежі суб'єкта господарювання за рахунок підтримання достатнього рівня ліквідності активів. 5. Оптимізація обороту активів.

При управлінні оборотними активами ХХХ доцільно оцінити ділову активність суб'єктів господарювання, яка проявляється у швидкості обертання активів і пасивів досліджуваного підприємства. Оцінка обіговості активів ХХХ має велике значення для управління сільськогосподарським підприємством, оскільки, залежно від швидкості обертання активів залежить ефективність господарської діяльності та потрібна різна величина окремих видів оборотних та необоротних активів сільськогосподарського суб'єкта господарювання. Аналіз ділової активності ХХХ за 2020-2022 роки подано в табл. 2.13 (додаток Ф).

Позитивним моментом є те, що даний показник більше нормативного значення і в динаміці зріс на 0,195, відповідно, трималість одного обороту оборотних активів зменшилась на 42 дні, що свідчить про підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства.

Проведений аналіз табл. 2.13 показав, що оборотні активи досліджуваного суб'єкта господарювання у 2022 році здійснили 1,39 оборти. Доцільно зазначити, що коефіцієнт обіговості поточної кредиторської заборгованості показує швидкість її обертання за період, що аналізується. Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості показує швидкість обертання дебіторської заборгованості ХХХ за період, що аналізується. Таким чином, коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості збільшився з 13,062 у 2020 р. до 20,365 у 2022 р., а тривалість одного обороту дебіторської заборгованості зменшилась відповідно з 28 до 18 днів, тобто на 10 днів. Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості зменшився з 2,585 у 2020 р. до 2,511 у 2022 р., тобто на 0,074, а тривалість одного обороту кредиторської заборгованості відповідно збільшилась з 139 до 143 днів. Коефіцієнт обертання власного капіталу свідчить про те, наскільки масштаб діяльності суб'єкта господарювання забезпечується власним капіталом. У 2020 році він становив 1,116, а у 2022 р. – 1,164, тобто збільшився на 0,048.

Слід відмітити, що тривалість фінансового циклу показує час, упродовж якого грошові кошти вилучені з обігу. Тривалість операційного циклу показує проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів від реалізації товарів і послуг. Так, даний показник зменшився з 391 днів у 2020 році до 334 днів у 2022 році, тобто на 57 днів. В умовах зменшення тривалості одного обороту кредиторської заборгованості на 57 днів тривалість фінансового циклу зменшилася на 61 день, що позитивно характеризує динаміку ділової активності ХХХ.

Важливим кроком оцінки ефективності використання активів суб'єктів господарювання є аналіз ефективності функціонування оборотних засобів підприємства. Оцінка ефективності використання оборотних активів суб'єктів господарювання здійснюється шляхом аналізу використання нематеріальних активів, основних та оборотних засобів ХХХ за системою відповідних коефіцієнтів.

Досить важливо оцінити ефективність використання оборотних активів

досліджуваного суб'єкта господарювання. Тому на наступному етапі ефективності використання майна суб'єкта господарювання проведемо розрахунок та оцінку показників оборотності оборотних активів досліджуваного ХХХ (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

**Оцінка ефективності використання оборотних активів
ХХХ за 2020-2022 рр.**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р. (+; -)	
				абсолютне	відносне, %
Чиста виручка від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн	3523,0	3810,0	4012,0	+489,0	+13,9
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	2948,0	2821,0	2886,0	-62,0	-2,1
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,195	1,135	1,390	+0,195	X
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,837	0,740	0,719	-0,118	X
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	301,3	317,2	258,9	-42,4	-13,9

Дані табл. 2.14 свідчать, що вартість оборотних засобів (середньорічна) зменшилась на 62,0 тис. грн за досліджуваний період. Коефіцієнт оборотності зріс з 1,195 у 2020 році до 1,390 у 2022 році, тобто, абсолютне його збільшення склало 0,195.

Коефіцієнт завантаження, відповідно, зменшився з 0,837 до 0,719, а тривалість одного обороту оборотних активів зменшилась з 301 дня у 2020 році до 259 днів у 2022 році, тобто на 42 дні, що є позитивним у використанні оборотних активів суб'єкта господарювання і свідчить про підвищення ефективності їх використання за досліджуваний період. Вказані зміни показників ефективності використання оборотних активів свідчать про прискорення оборотності оборотних активів суб'єкта господарювання, що пояснюється зростанням чистого доходу (на 13,9 %) та зменшенням середньорічної вартості оборотних активів (на 2,1 %).

На наступному етапі аналізу ефективності використання оборотних засобів визначимо величину відносного вивільнення з обороту (-) або додаткового залучення в оборот (+) оборотних активів, що визначається за формулою:

$$\Delta OA = \frac{ЧД_1}{360} * (T_1 - T_2), \quad (2.1)$$

де ΔOA – вивільнення (-) або додаткове залучення (+) оборотних активів як результат зміни їх оборотності, тис. грн;

$ЧД_1$ – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у звітному році, тис. грн;

T_1 і T_2 – тривалість одного обороту оборотних активів відповідно у звітному і базовому роках, днів.

Отже, за даними таблиці отримаємо, що вивільнення з обороту у 2022 році порівняно з 2020 роком становило 467,88 тис. грн. Таким чином, внаслідок прискорення оборотності у звітному році суб'єкт господарювання вивільнив з обороту 467,88 тис. грн оборотних активів, що становить 16,2 % від їх фактичної середньорічної вартості у 2022 році.

Використовуючи модель факторного аналізу тривалості одного обороту оборотних активів, розрахуємо тривалість одного обороту оборотних активів за наступною формулою:

$$T = \frac{360 * \overline{OA}}{ЧД}, \quad (2.2)$$

де T – тривалість одного обороту оборотних активів, днів;

$\overline{OA}$ – середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції (робіт, послуг), тис. грн.

Отже, на зміну тривалості одного обороту оборотних активів у 2022 році порівняно з 2020 роком впливали два фактори: середньорічна вартість

оборотних активів; чистий дохід від реалізації виробленої продукції, виконаних робіт та наданих послуг.

За даними табл. 2.14 проведемо розрахунок умовного показника тривалості одного обороту оборотних активів, днів:

$$T_{ум} = \frac{360 * \overline{ОАІ}}{ЧДІО}, \quad (2.3)$$

$$T_{ум} = 259 \text{ днів.}$$

Загальна зміна тривалості одного обороту оборотних активів, днів:

$$\Delta T = T_1 - T_0, \quad (2.4)$$

$$\Delta T = -42 \text{ днів;}$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості оборотних активів:

$$\Delta T_{ОА} = T_{ум} - T_0, \quad (2.5)$$

$$\Delta T_{ОА} = 136 \text{ днів;}$$

2) чистого доходу (виручки) від реалізації виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг:

$$\Delta T_{чд} = T_1 - T_{ум}, \quad (2.6)$$

$$\Delta T_{чд} = -178 \text{ днів.}$$

Прискорення оборотності оборотних активів на 42 дні, відбулося під впливом наступних факторів. В результаті зменшення середньорічної вартості оборотних активів на 62,0 тис. грн, або 2,1 %, тривалість одного обороту зросла на 136 днів. Одночасно за рахунок збільшення чистого доходу на 489,0 тис. грн, або 13,9 %, тривалість одного обороту зменшилась на 178 днів.

Прискорення одного обороту оборотних активів сприяє вирішенню фінансових проблем найбільш зручним способом за рахунок використання

існуючих внутрішніх резервів суб'єктів господарювання.

Однією з основних складових оборотного капіталу є виробничі запаси суб'єкта господарювання, що включають у себе: сировину і матеріали, незавершене виробництво, готову продукцію, інші запаси.

Важливим параметром є розрахунок оборотності дебіторської заборгованості.

$$O_{дз} = \frac{BP}{ДЗ_{сер}}, \quad (2.7)$$

де $O_{дз}$ – оборотність дебіторської заборгованості, рази;

BP – виручка від реалізації продукції (товарів, послуг), тис. грн;

$ДЗ_{сер}$ – середньорічна дебіторська заборгованість, тис. грн.

Оборотність дебіторської заборгованості на прикладі ХХХ у 2022 році становить 20,4 рази. Цей коефіцієнт має більший зміст, якщо його конвертувати в дні. Тоді виникає можливість розрахувати період погашення дебіторської заборгованості.

$$ТП_{дз} = \frac{365}{O_{дз}}, \quad (2.8)$$

де $ТП_{дз}$ – період погашення дебіторської заборгованості, днів.

Період погашення дебіторської заборгованості у 2022 році становить 18 днів, а у 2020 році 28 днів. При управлінні дебіторською заборгованістю необхідно також враховувати вплив зовнішніх факторів, таких як криза неплатежів, неоднаковий вплив інфляції на різні товари. На даний час управління дебіторською заборгованістю є пріоритетним, тому що це пов'язано з управлінням значними грошовими потоками.

Аналіз ефективності використання основних засобів проводять за системою натуральних і вартісних показників, основними серед яких є фондоддача і фондомісткість.

Розрахунок показників ефективності використання основних засобів в ХХХ за досліджуваний період подано у табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Динаміка показників ефективності використання основних засобів

ХХХ за 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р. (+, -)	
				абсолютне	відносне, %
Обсяг виробленої продукції, тис. грн	4850,0	5123,0	5368,0	+518,0	+10,7
Чистий прибуток, тис. грн	193,0	213,0	311,0	+118,0	+61,1
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	2173,0	1992,0	2056,0	-117,0	-5,0
Фондомісткість, грн/грн	0,448	0,389	0,383	- 0,065	- 14,5
Фондовіддача, грн/грн	2,232	2,572	2,611	+0,379	+17,0
Фондорентабельність, %	8,9	10,7	15,1	X	X

Аналіз ефективності використання основних засобів с ХХХ свідчить, що основні коефіцієнти (фондорентабельність, фондомісткість, фондівіддача) за досліджуваний період дещо покращились. Позитивним аспектом є зменшення за досліджуваний період фондомісткості з 0,448 у 2020 році до 0,383 в 2022 році, тобто на 14,5 %. Зменшення середньорічної первісної вартості виробничих основних засобів на 117,0 тис. грн (5,0 %) та зростання обсягу виробленої продукції на 518,0 тис. грн (10,7 %) призвели до збільшення фондівіддачі виробничих основних засобів на 0,379 грн/грн, тобто на 17,0 % за досліджуваний період. У 2022 році на кожен гривню виробленої продукції умовно було витрачено 0,38 грн основних виробничих засобів, а в 2020 році – 0,45 грн. Динаміка показників фондівіддачі свідчить, що в 2020 році на 1 грн основних засобів вироблялось лише 2,23 грн продукції, а в 2022 році – 2,61 грн, що говорить про більш ефективне використання основних засобів на досліджуваному суб'єкті господарювання.

Позитивним аспектом аналізу використання основних засобів є і збільшення фондорентабельності з 8,9 % в 2020 році до 15,1 % в 2022 році,

тобто фондорентабельність зросла за досліджуваний період. Таке збільшення обумовлено зростанням чистого прибутку на 118,0 тис. грн (61,1 %) та зменшенням середньорічної вартості основних виробничих засобів на 117,0 тис. грн (5,0 %).

Узагальнюючи результати проведених досліджень слід зазначити, що економічна ефективність використання активів суб'єктів господарювання є складовою частиною результату використання оборотних та необоротних активів. Внаслідок прискорення оборотності оборотних активів у звітному році суб'єкт господарювання вивільнив з обороту 467,88 тис. грн оборотних активів, що становить 16,2 % від їх фактичної середньорічної вартості у 2022 році. Показники ефективності використання оборотних активів свідчать про прискорення їх оборотності, що пояснюється зростанням чистого доходу на 13,9 % та зменшенням середньорічної вартості оборотних активів на 2,1 %. Аналіз ефективності використання основних засобів свідчить, що основні її показники в динаміці дещо покращились.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Оптимізація структури активів суб'єкта господарювання

Оптимізація складу необоротних і оборотних активів вимагає врахування галузевих особливостей здійснення операційної діяльності, середньої тривалості операційного циклу суб'єктів господарювання. Визначаючи економічну ефективність використання активів, використовуючи систему натуральних і вартісних показників, доцільно оптимізувати їх структуру.

Для оцінки результатів оптимізації співвідношення оборотних і необоротних активів використовується показник – коефіцієнт маневреності активів, що розраховується за наступною формулою:

$$K_{мд} = \frac{OA}{A}, \quad (3.1)$$

де OA – сума оборотних активів суб'єктів господарювання;

A – загальна сума всіх сформованих активів суб'єктів господарювання.

Оптимізація внутрішнього складу необоротних і оборотних активів суб'єкта господарювання базується на результатах розрахунку окремих їхніх видів. Потрібно відмітити, що одним із способів оптимізації структури активів є їх нормування. Особливе місце в системі норм і нормативів, що встановлюються суб'єктом господарювання, відводиться нормативам оборотних активів.

В теорії і практиці сучасних фінансів протягом багатьох останніх десятиріч був прийнятий поділ оборотних активів на нормовані і ненормовані (табл. 3.1).

Класифікація оборотних активів за різними ознаками

Склад оборотного капіталу	Сировина	Матеріали	Напівфабрикати	Комплектуючі	Допоміжні матеріали	Незавершене виробництво	Витрати майбутніх періодів	Готова продукція	Товари відвантажені	Дебіторська заборгованість, аванси, кошти в дорозі	Готівка
Класифікаційна ознака											
1. За економічною природою:											
оборотні виробничі фонди	+	+	+	+	+	+	+				
фонди обігу								+	+	+	+
2. За місцем у процесі відтворення:											
виробничі запаси	+	+	+	+	+						
незавершене виробництво і витрати майбутніх періодів						+	+				
готова продукція								+			
дебіторська заборгованість										+	
грошові кошти											+
3. За принципом організації:											
Нормовані	+	+	+	+	+	+	+	+			
Ненормовані									+	+	+

На досліджуваному XXX нормуванням оборотних активів не займаються, тому розглянемо та розрахуємо деякі норми та нормативи для XXX.

Норматив оборотних активів, авансованих в сировину, основні матеріали і покупні напівфабрикати, визначається за формулою:

$$M = B - n, \quad (3.2)$$

де M – норматив оборотних активів в запасах сировини, основних матеріалів і покупних напівфабрикатів (грн.);

B – одноденні втрати сировини, матеріалів, напівфабрикатів (грн.);

n – норма оборотних активів (дні).

Фінансові менеджери суб'єктів господарювання повинні постійно

визначати оптимальний обсяг фінансових ресурсів, які вкладають у виробничі запаси, щоб мінімізувати загальні витрати.

Головна мета менеджменту товарно-матеріальних запасів – визнати і підтримувати такий рівень цих запасів, який за будь-яких умов зможе забезпечити виконання замовлень клієнтів. Однак слід пам'ятати, що запаси зв'язують кошти фірми. Вартість утримання запасів – це втрачені можливості для інвестицій. Мінімальна кількість оборотних активів на суб'єктів господарювання, що забезпечується нормуванням, сприяє зміцненню платіжно-розрахункової дисципліни, створює економічні передумови безперервного виробництва і реалізації продукції, стійкого фінансового стану.

Від того, наскільки економічно обґрунтовано вони визначені, залежить ефективність використання оборотних активів, прискорення їх обігу та фінансовий стан суб'єкта господарювання. Розрахунку норм та нормативів власних оборотних активів повинна приділятися особлива увага. Ідеальний варіант обсягу товарно-матеріальних запасів – це постійне їх поповнення у розмірі щоденної виробничої потреби. Але така ситуація досить рідко складається на вітчизняних суб'єктах господарювання. Отже, потрібно вирішувати питання – коли і на скільки слід збільшувати обсяг запасів?

Оптимізація структури активів передбачає ефективне управління дебіторською заборгованістю, що являє собою, насамперед, контроль обігу коштів у розрахунках. Зростання дебіторської заборгованості означає сповільнення обігу, зниження платоспроможності суб'єктів господарювання, зростання потреби в позикових коштах. Все це призводить до зниження економічної рентабельності активів суб'єктів господарювання.

Для українських суб'єктів господарювання досить актуальною є проблема інфляційного знецінення грошей. Тому фінансові менеджери повинні проводити аналіз фінансової спроможності покупців продукції, впроваджувати ефективні форми розрахунки. Покупцеві в такому випадку дуже важливо вирішити, чи скористатися знижкою і сплатити рахунок відразу, чи купити у кредит і тримати кредиторську заборгованість на балансі.

Якщо скористатися знижкою, то суб'єкт господарювання виграє на сумі самої знижки, але програє на відсотках, які потрібно платити банкові за кредит для розрахунків із постачальником. Наприклад, ХХХ буде надано знижку 3 %, якщо рахунок за товар на суму 100000 грн вона сплатить відразу протягом 3-х днів. Однак компанія має можливість отримати товар зі сплатою рахунку протягом місяця. Комерційний банк може позичити гроші для сплати рахунку під 14 %. Тому доцільно розрахувати, що вигідніше – скористатися знижкою чи отримати товар і сплатити рахунок протягом місяця.

У табл. 3.2 порівняно дохід від знижки, що складає 3000 грн, з процентами 1132 грн, які було б сплачено банку. Для суб'єкта господарювання постачальника максимально можливий розмір знижки визначає очікуваний рівень інфляції і розмір кредитного процента. Надано знижку 3 %, отже, суб'єкт господарювання має позичити 97000 грн, а не 100000 грн. У цьому разі сплатити рахунки постачальників протягом визначеного періоду замість того, щоб скористатися знижкою, – це те саме, що відмовитися від пропозиції постачальника взяти 1868 грн готівкою, які не треба повертати.

Таблиця 3.2

Вибір між знижкою і кредитом для оплати рахунків постачальників та підрядників ХХХ

Показники	Сума, грн
Сума знижки (3 % × 100000 грн)	3000
Проценти банку (кредит 97000 грн. на 30 днів під 14 %) (97000 грн × 30 днів/360 днів)	1132
Чистий прибуток	1868

Розміри дебіторської заборгованості суб'єкта підприємництва, зазвичай, залежать від умов розрахунків суб'єктів господарювання з клієнтами. Якщо зазначені умови досить вагомі, менше клієнтів купують товари у кредит, зменшується обсяг продажу, внаслідок чого зменшується і дебіторська заборгованість підприємства. Крім того, треба розглянути деякі прийоми

скорочення терміну обігу коштів, що належать до маркетингової функції суб'єктів господарювання. Мова йде про політику дорогої закупівлі продукції та дешевого її продажу.

Багато українських суб'єктів господарювання недостатньо використовують свій виробничо-технічний потенціал і знижують економічну рентабельність активів, тому що намагаються закупити сировину та матеріали за якомога нижчими цінами, а продати свою продукцію якомога дорожче.

В умовах звуженого платоспроможного попиту і юридичних, і фізичних осіб така політика згубна для суб'єктів господарювання. Відому дилему «рентабельність чи ліквідність» в умовах конкуренції раціональніше вирішувати на основі прискорення обігу капіталу. Згідно з формулою Дюпона, економічну рентабельність активів можна вирахувати за кожним з двох показників; за коефіцієнтом рентабельності реалізації і за коефіцієнтом трансформації.

Коефіцієнт обігу активів або коефіцієнт трансформації є наступний:

$$K_{\text{т}} = \frac{Bp}{Ab}, \quad (3.3)$$

де Bp – виторг від реалізації продукції;

Ab – середній підсумок активу балансу.

Даний коефіцієнт характеризує ефективність використання суб'єктом господарювання усіх ресурсів, незалежно від джерел їх залучення, і показує, скільки разів на рік проходить повний цикл виробництва й обігу, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції дала кожна одиниця активів. У досліджуваному ХХХ коефіцієнт трансформації у 2022 році становить 0,947.

Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції, робіт, послуг (комерційна маржа) має наступний вигляд:

$$K_{\text{м}} = \frac{HPEI}{Bp}. \quad (3.4)$$

Економічну рентабельність активів вираховують так:

$$E_p = \frac{HPEI}{\overline{Ba}}, \quad (3.5)$$

де $\overline{Ba}$ – середньорічна вартість активів суб'єктм господарювання.

Цей коефіцієнт показує, який обсяг НРЕІ отримало підприємство на кожну одиницю вкладених коштів за рік, незалежно від джерел, з яких залучено ці кошти. Цей коефіцієнт є одним із найважливіших індикаторів конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Його треба порівнювати з середньо галузевими даними.

Очевидно, правильне рівняння буде мати наступний вигляд:

$$E_p = K_t \times K_m. \quad (3.6)$$

Отримане рівняння називається формулою Дюпона. Ця формула відображає залежність рентабельності активів не тільки від рентабельності реалізації, але і від оборотності активів. Поділ на дві складові дозволяє виявити, що є причиною того, що рівень цього показника недостатньо високий: рентабельність реалізації, інтенсивність обігу чи обидва ці показники разом, і на основі аналізу прийняти обґрунтоване управлінське рішення. Наприклад, активи ХХХ – 300 тис. грн. Виробничі потужності завантажені всього на 40 %, річний натуральний обсяг виробництва – 30 тис. кг. Середня закупівельна ціна 1 кг сировини – 9 грн. Ціна виробу (за 1 кг) – 15 грн. Додаткові змінні витрати – 1 грн, загальні постійні витрати становлять 120 тис. грн. Після вивчення ринкової кон'юнктури пропонуємо підвищити закупівельну ціну до 10 грн за 1 кг, водночас зменшуючи відпускну ціну до 13,8 грн за 1 кг. За підрахунками, це вдвічі підвищить обсяг реалізації. Як зміниться економічна рентабельність активів? Отже, спочатку вирахуємо економічну рентабельність активів до цінових змін: $P_b = 30000$ грн; $E_{pab} = 10,05$ %.

Наступним етапом є розрахунок економічної рентабельності активів після цінових змін: $P_n = 48000$ грн; $E_{ран} = 16\%$. Отже, попри зменшення коефіцієнта рентабельності на $0,9\%$, зростання коефіцієнта трансформації на $1,26$ збільшило економічну рентабельність активів на 6% . Враховуючи, що зростає завантаженість виробничих потужностей і ринкова активність суб'єктів господарювання, така цінова політика є досить продуктивною. За низької прибутковості продажу треба намагатися прискорити обіг капіталу, і навпаки, низьку ділову активність суб'єктів господарювання можна компенсувати тільки зменшенням витрат на виробництво продукції або підвищенням цін на неї.

Таким чином, чим більше засобів залучено для досягнення заданого обсягу обігу, тим більше зусиль доведеться витратити на їхню конверсію в разі переорієнтації діяльності суб'єктів господарювання. Якщо суб'єкт господарювання береться до нових видів і сфер діяльності, керуючись лише максимізацією комерційної маржі і недооцінюючи коефіцієнт трансформації, наслідки можуть бути незадовільними і рентабельність виробництва буде зменшуватись.

3.2. Напрями удосконалення управління активами підприємства

В умовах формування ринкових відносин суттєво змінюються умови господарювання. Вони ґрунтуються на реальному аналізі попиту та пропозиції продукції, товарів, робіт і послуг, а не на витратному механізмі господарювання. Кардинальним чином змінюється і стратегія управління фінансами суб'єктів господарювання, у тому числі їх активами. Ця стратегія орієнтована, переважно, на власні фінансові ресурси, у формі чистого прибутку й амортизаційних відрахувань. Учасники товариства взаємно фінансують один одного шляхом надання комерційного кредиту тощо.

Процес прийняття управлінських рішень щодо управління оборотними та необоротними активами суб'єктів господарювання в сучасних умовах

господарювання подано на рис. 3.1.

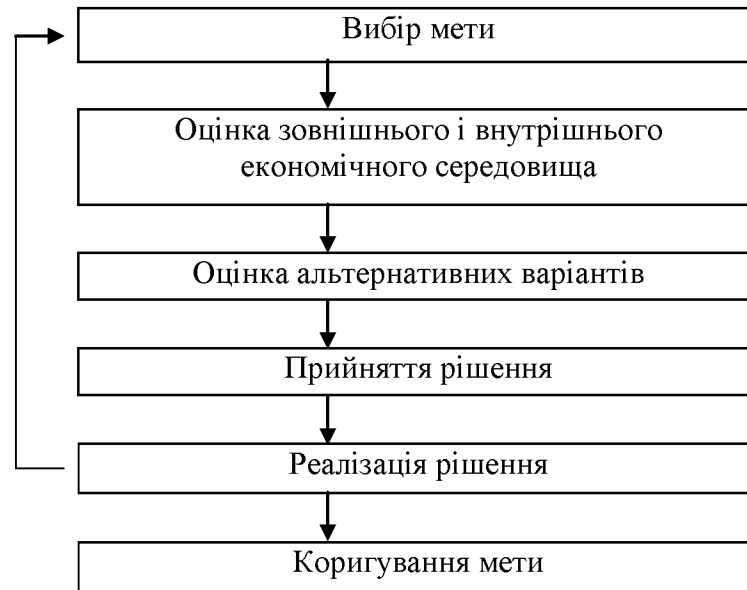

Рис. 3.1. Процес прийняття управлінських рішень щодо управління активами суб'єктів господарювання

Існують різні варіанти використання різних груп активів, а отже, різних підрозділів суб'єктів господарювання залежно від груп активів. Оскільки всі групи і всі підрозділи пов'язані між собою виробничими та технологічними процесами (тобто груп обладнання або підрозділів повино бути оптимальна кількість, інакше їх треба ліквідувати). Перед фінансовим менеджером постійно постає проблема: на яку групу активів або на яку структурну складову орієнтуватися залежно від коефіцієнтів використання активів, або залежно від їх пропускнуої спроможності. Якщо певна кількість обладнання не може зробити більше ніж заплановано, при цьому, приректи все інше обладнання на недовикористання його пропускнуої спроможності кваліфікований менеджер не має морального права, оскільки виникають фінансово-економічні наслідки, які можуть призвести до непередбачуваних наслідків.

Отже, ми вважаємо, лишається єдине правильне рішення: розрахувати виробничу потужність підприємства на рівні груп активів, що має більшу пропускну спроможність. До речі, шляхів і способів зробити це є дуже багато. Оскільки найбільшу небезпеку для ефективного використання основних фондів

становить «вузьке місце», то з метою покращення використання основних засобів треба доцільно розширяти саме їх. Розглянемо основні напрями, за допомогою яких можна ліквідувати вузькі місця в діяльності підприємства. Отже, можна визначити такі шляхи ліквідації вузьких місць у послідовності, якою рекомендується користуватися: систематичне зменшення номенклатури, кількості виробів, що їх обслуговують на даному устаткуванні; збільшення коефіцієнта змінності; постійне зменшення норми часу на виробництво через зміну тих організаційно-технічних умов; зменшення коефіцієнта простоїв у планово-попереджувальному ремонті; послідовне збільшення кількості одиниць основних засобів, але з необхідним розрахунком на перспективу, з метою повного та ефективного їх завантаження.

Вказані шляхи розширення вузьких місць на виробництві є основними і досить радикальними. Що ж стосується конкретних способів усередині цих шляхів, то вони можуть бути досить різними і диктуються конкретною виробничою ситуацією. Коефіцієнти використання усіх інших видів основних фондів можуть становлять для певного виду основних фондів з урахуванням особливостей визначення завантаження. Показник використання i -ї групи обладнання може бути розрахований із зіставлення завантаження певної групи устаткування за відповідний проміжок часу з віддачею тієї ж групи устаткування за той самий проміжок часу.

$$K_{vi} = \frac{Q_i}{P_i}, \quad (3.7)$$

де Q_i – завантаження i -ї групи обладнання на певний проміжок часу;

P_i – віддача цієї самої групи обладнання за той же самий час.

Завантаження i -ї групи обладнання за розрахунковий період (наприклад, рік) визначають як:

$$Q_i = \frac{\sum_{j=1}^N n_j \times t_j}{k_j} \quad (3.8)$$

Віддача і-ї групи устаткування за розрахунковий період:

$$P_i = C_i \times \Phi_{змі} \times S_i \times (1 - \beta_i) \times m . \quad (3.9)$$

За формулами (3.8) та (3.9) завантаження і віддача основних засобів визначаються у годинах на рік. За їх допомогою можна обчислити, скільки доцільно і скільки можна виконати відповідних робіт та послуг за поточний рік в одиницях трудомісткості. Може бути три варіанти співвідношення величин Q_i та P_i , які визначають $K_{ві}$:

- 1) $Q_i = P_i$, тоді $K_{ві} = 1$ (ідеальний випадок);
- 2) $Q_i > P_i$, тоді $K_{ві} > 1$ («вузьке місце», тобто робоче місце, група обладнання або виробнича площа, пропускна здатність яких менша, ніж планове завантаження окремих ділянок суб'єктів господарювання);
- 3) $Q_i < P_i$, тоді $K_{ві} < 1$ («широке місце»).

Якщо проаналізувати вище розглянуті варіанти (а не лише певної групи) найбільш небезпечний другий варіант, бо вона суттєво гальмує завантаження усіх паралельних з нею груп обладнання та устаткування. З метою раціональної організації виробничо-господарського процесу особливу увагу необхідно звернути саме на цю групу.

Підводячи підсумок, на підставі вище зазначених балансних рівнянь може бути визначена потреба в будь-яких виробничих та фінансових ресурсах (технічних, матеріальних, трудових, фінансових, тощо). Наприклад, для виробничого обладнання, на основі визначеної залежності, формула буде наступною:

$$K_{в\ нормі} = \frac{Q_i}{P_i}, \quad (3.10)$$

де $K_{в\ нормі}$ – нормативний коефіцієнт використання і-ї групи обладнання.

За цієї умови має бути $Q_i < P_i$. Тоді, підставивши у (3.10) значення Q_i і P_i з (3.8) і (3.9), можна знайти потрібну нам кількість обладнання. І так відповідно

для будь-яких видів ресурсів.

Ефективність використання основних засобів оцінюють на підставі розрахованих балансних рівнянь, суть яких полягає у відповідності завантаження і фондоддачі основних засобів за певний визначений проміжок часу. Кардинальні шляхи поліпшення використання основних засобів можуть бути визначені на підставі уніфікації коефіцієнтів використання відповідних видів основних фондів. Пропонуючи суттєві шляхи розширення «вузького місця» в діяльності підприємства слід пам'ятати про умови їх застосування. У той час як невиконання цих умов, погіршить справу, а не поліпшить її, погіршать ся також і показники виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Виробничу потужність будь-якого структурного підрозділу, цеху не можна буде визначати з погляду на «вузьке місце», бо це, в свою чергу, призведе до недонавантаження усіх підрозділів з відповідними економічними наслідками.

Оскільки оборотні активи тому й називаються оборотними, що вони перетворюються з грошових коштів на виробничі фонди і навпаки, ми в цьому розділі оперуватимемо поняттям обігові кошти, тобто грошовим виразом оборотних засобів. Стан обігових коштів будь-якого суб'єкта господарювання можна зобразити рис. 3.2.

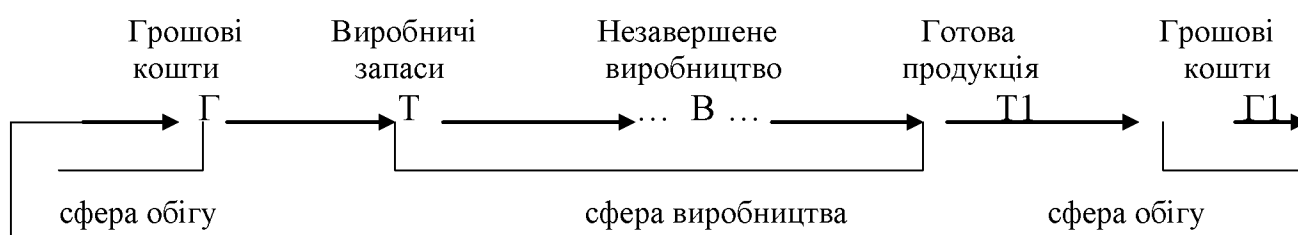

Рис. 3.2. Схема оборотності обігових коштів підприємства

Умовні позначення:

Γ – початкові грошові кошти суб'єкта господарювання, грн;

T – кошти, вкладені у виробничі запаси ($T=\Gamma$), грн;

B – кошти в незавершеному виробництві ($B > T$ на суму заробітної платні),

грн;

$T1$ – кошти в готовій продукції ($T1 = Cп$ – повній собівартості готової продукції), грн;

$\Gamma 1$ – грошові кошти від реалізації готової продукції ($\Gamma 1 = Cп + Пр$);

$Пр$ – прибуток, який використовують за своїм призначенням, грн.

Отже, за рис. 3.2, оборотність обігових коштів – це їх перехід з однієї сфери в іншу, а всередині сфери – з одного виду в інший.

У процесі цієї оборотності вони проходять три основні етапи, при цьому змінюючи свою форму. На першому етапі обігу суб'єкти господарювання витрачають грошові кошти на оплату за сировину, матеріали, запасні частини, паливо, напівфабрикати та інші предмети, на основі яких формуються виробничі запаси. На даному етапі обігові кошти з грошової форми перетворюються у товарну, а грошові кошти переходять зі сфери обігу – у сферу виробництва. На другому етапі придбані засоби виробництва перетворюються під час виробництва спочатку у виробничі запаси незавершеного виробництва, а після завершення виробництва – у готову продукцію. На останньому етапі готова продукція, роботи, послуги реалізується, унаслідок чого обігові кошти зі сфери виробництва переходять у сферу обігу і набувають грошової форми. Грошові кошти при цьому використовуються на придбання сировини, матеріалів і вступають у новий кругообіг.

Оцінку оборотності досліджуваного ХХХ, наприклад, можна проілюструвати так: якщо суб'єктів господарювання на початок року мало обігових коштів на суму 500 тис. грн, закупило виробничі запаси на цю суму, вклало їх у виробництво, випустило продукції на 500 тис. грн (прибуток не враховуємо), і рік закінчився, то обігові кошти зробили і оборот; якщо б із такою самою сумою обігових коштів і на таку саму суму продукції було випущено за півроку, то за другі півроку було б випущено продукції знов на 500 тис. грн, тобто за рік – на 1000 тис. грн, а обігові кошти зробили б 2

обороту (1000 тис. грн/500 тис. грн = 2), якби продукції було випущено на 1500 тис. грн, то 3 обороти (1500 тис. грн/500 тис. грн = 3).

$$V_{об} = \frac{Ц_{пр}}{О_{к}}, \quad (3.11)$$

де $V_{об}$ – коефіцієнт оборотності обігових коштів за певний проміжок часу, відносна величина;

$Ц_{пр}$ – сума продукції, випущеної суб'єктом господарювання за той самий проміжок часу, грн/ час;

$О_{к}$ – сума обігових коштів, що їх мав суб'єкт господарювання за той самий проміжок часу, грн/час.

Другим показником, похідним від $V_{об}$, є час обігу, який визначають за формулою:

$$Ч_{об} = \frac{Прозр}{V_{об}}, \quad (3.12)$$

де $Ч_{об}$ – час обігу обігових коштів за розрахунковий період, дні;

$Прозр$ – розрахунковий період, дні.

Економічна оцінка стану та ефективності використання обігових коштів базується на використанні показників, які детально характеризують ефективність та корисність грошових коштів у процесі виробництва. Ці коефіцієнти можуть бути: економічними (вартісними) – за характером формування; синтетичними – за змістом. Отже, від характеру і змісту даних показників у багатьох випадках залежать результати оцінки стану та ефективності використання обігових коштів, можливості прояву недоліків або переваг у діяльності суб'єктів господарювання.

Вище зазначені показники мають відображати ефективність використання усіх обігових засобів на підприємстві незалежно від джерела їх формування – власних, чи залучених. Одним із таких показників (до речі, ми вважаємо його

основним) є коефіцієнт оборотності обігових коштів.

На підставі цього коефіцієнта можна оцінити економічні наслідки прискорення оборотності обігових коштів. Розглянемо ці наслідки на прикладі ХХХ: $C_{пр 1} = 100$ тис. грн; $O_{к1} = 50$ тис. грн, тоді $V_{об 1} = 2$. Завдяки вжитим заходам коефіцієнт оборотності став $V_{об 2} = 2,2$. Тоді можливі два варіанти: $O_{к2} = O_{к1} = 50$ тис. грн. Якщо $V_{об 2} = 2,2$; то $C_{пр 2} = 110$ тис. грн. $C_{пр 2} = 100000$ грн. Якщо $V_{об 2} = 2,2$; то $O_{к2} = 45,5$ тис. грн. Таким чином, якщо коефіцієнт оборотності оборотних активів збільшується у n разів, то або при тій самій сумі обігових засобів загальна сума виробленої продукції може бути збільшена в n разів, а при тій самій сумі виготовленої продукції сума оборотних коштів може бути зменшена в n разів. Оскільки, прискорюючи оборотність оборотних засобів, як правило, можна виготовити більше продукції при тій самій сумі обігових коштів або обійтися меншою сумою обігових коштів при тій самій сумі виготовленої продукції, то можна стверджувати, що прискорення оборотності оборотних активів рівноправне поліпшенню їх ефективного використання.

Наступним фактором ефективності використання активів є наявність чистого оборотного капіталу, який дає змогу забезпечити рівень ліквідності балансу суб'єкта господарювання (абсолютної, поточної, загальної).

Розраховані коефіцієнти повинні перевищувати нормативні значення даних коефіцієнтів, або хоча б дорівнювати їм. Слід зазначити, що мінімальна величина чистого оборотного капіталу підприємства має бути не менше 10 % загального обсягу оборотних активів. Інакше суб'єкт господарювання може втратити платоспроможність. У разі від'ємного значення чистого оборотного капіталу суб'єкт господарювання вимушений буде залучати короткострокові кредити комерційного банку.

Слід зауважити, що необхідною умовою ефективності функціонування підприємства є вибір оптимального операційного і фінансового циклів шляхом скорочення виробничого процесу, прискорення оборотності дебіторської заборгованості.

Оптимізація основних чинників розрахункових операцій на основі

ефективної моделі управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, мінімізація тривалості обороту капіталу, здійснення розрахункових операцій з покупцями та замовниками шляхом періодичних платежів, тобто грошових переказів підприємства.

Одним із голосних результатів покращення використання обігових коштів може стати абсолютне і відносне їх вивільнення. Перше настає, коли внаслідок прискорення оборотності активів за умови незмінних обсягів виробництва сума обігових коштів зменшується. Відносне вивільнення настає тоді, коли темпи зростання обігових коштів суб'єктів господарювання повільніші, ніж темпи збільшення виручки від реалізації продукції, товарів, послуг.

Підсумовуючи вище викладене слід зазначити, що головною метою ефективності управління активами суб'єктів підприємництва є розрахунок оптимальної структури оборотних та необоротних засобів. Доведено, що чим більша питома вага оборотних активів, тим більший коефіцієнт співвідношення оборотних та основних засобів, і як наслідок, підвищується платоспроможність суб'єктів господарювання. Управління активами ХХХ має на меті оптимізацію структури оборотних та необоротних активів з урахуванням специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств. За результатами проведеного аналізу виявляються можливі альтернативні варіанти удосконалення управління активами ХХХ, проводиться їх оцінювання та приймаються ефективні управлінські рішення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було розглянуто економічну сутність активів суб'єктів підприємства, проаналізовано ефективність використання оборотних і необоротних засобів та удосконалення управління ним, що дало змогу сформулювати наступні основні висновки і пропозиції.

1. Головною метою менеджменту активів є забезпечення максимізації добробуту власників суб'єктів підприємства в поточному й перспективному періоді. Ефективна система управління активами, організована з урахуванням викладених в цій роботі принципів, створює основу високих та ефективних темпів розвитку суб'єктів підприємства, досягнення кінцевих фінансових результатів його господарської діяльності та збільшення його ринкової вартості. Всі розглянуті у кваліфікаційній роботі завдання управління активами найтіснішим чином взаємозалежні, хоча окремі з них і носять різносторонній характер.

2. У системі теоретичних основ формування, використання та управління активами суб'єктів підприємства важливу роль відіграє система коефіцієнтів стану та ефективності використання оборотних та необоротних активів. Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в три групи: забезпечення суб'єктів господарювання основними засобами; стан основних засобів; ефективність використання основних засобів.

3. Оцінка фінансово-економічного стану ХХХ свідчить, що в структурі пасивів на кінець 2022 року 63,9 % займав власний капітал, а 36,1 % зобов'язання суб'єкта господарювання. Зростання величини власного капіталу є позитивною характеристикою та вказує на підвищення рівня фінансової стійкості суб'єкта господарювання. Фактичне значення коефіцієнта швидкої ліквідності збільшилося на 0,01, а загального коефіцієнта ліквідності зменшилось на 0,353. За досліджуваний період дохід від реалізації продукції зріс на 18,8 %, а чистий дохід збільшився на 13,9 %. В цілому ж спостерігається позитивна динаміка фінансових результатів діяльності ХХХ.

4. Проаналізувавши склад, структуру та динаміку активів суб'єкта господарювання за 2020-2022 роки слід відмітити, що до основних позитивних тенденцій, з точки зору інформації активу балансу, слід віднести збільшення загальної вартісної оцінки активів, що свідчить про нарощування майнового потенціалу суб'єкта господарювання. Позитивним також є збільшення сум грошових коштів та їх еквівалентів, зростання їхньої питомої ваги у майні та оборотних активах.

5. Аналіз ефективності використання основних засобів суб'єкта господарювання свідчить, що основні показники в динаміці дещо покращились. Зменшення середньорічної (первісної) вартості виробничих основних засобів на 117,0 тис. грн та зростання обсягу виробленої продукції на 518,0 тис. грн призвели до збільшення фондоддачі виробничих основних засобів на 0,379 грн/грн. Позитивним аспектом є зменшення фондомісткості з 0,448 у 2020 році до 0,383 в 2022 році. У 2022 році на кожну гривню виробленої продукції було витрачено 0,38 грн основних виробничих засобів, а в 2020 році – 0,45 грн.

6. Оцінка ефективності використання оборотних активів суб'єкта господарювання показала, що коефіцієнт оборотності оборотних активів збільшився з 1,195 у 2020 році до 1,390 у 2022 році. Коефіцієнт завантаження, відповідно, зменшився з 0,837 до 0,719, а тривалість одного обороту оборотних активів зменшилась з 301 дня у 2020 році до 259 днів у 2022 році, тобто на 42 дні. Середньорічна вартість оборотних активів за досліджуваний період зменшилась на 62,0 тис. грн. Вказані зміни показників свідчать про прискорення оборотності оборотних активів суб'єкта господарювання, що пояснюється зростанням чистого доходу на 13,9 % та зменшенням середньорічної вартості оборотних активів на 2,1 %.

7. Значні резерви підвищення ефективності управління активами має прискорення оборотності мобільних активів суб'єктів господарювання, яке позитивно впливає на його фінансово-майновий стан. Прискорення оборотності оборотних активів зменшує потребу в них, дозволяє суб'єкту господарювання

вивільняти їх частину або для потреб виробництва (абсолютне вивільнення), або для додаткового випуску продукції (відносне вивільнення). У результаті прискорення обороту вивільняються матеріальні елементи оборотних коштів, менше потрібно запасів сировини, матеріалів, палива, залишків незавершеного виробництва, а отже, вивільняються і грошові ресурси, раніше вкладені в ці виробничі запаси.

Враховуючи проведені дослідження та з метою підвищення ефективності використання активів суб'єкта господарювання та управління ними, необхідно запровадити наступне:

- прискорення оборотності оборотних засобів є першочерговою задачею суб'єкта господарювання для забезпечення більш ефективного використання активів суб'єкта господарювання. На базі проведеного аналізу оборотних активів можна запропонувати такі шляхи підвищення їх використання: зменшити обсяги товарів на складі, прискорити їх реалізацію, активізувавши маркетингову діяльність; удосконалити систему матеріально-технічного постачання з метою оптимізації виробничих запасів; забезпечувати обґрунтоване нормування витрат матеріалів; організувати використання вторинних ресурсів;

- важливим напрямом підвищення ефективності використання активів суб'єктів господарювання є оптимізація фінансових джерел їх формування, тобто співвідношення власних і позикових коштів;

- одним із головних напрямів удосконалення ефективності використання активів суб'єктів господарювання є оцінка ефективності управління ним. Відсутність такої оцінки може призвести до втрати фінансової стійкості суб'єктами господарювання, їх неплатоспроможності в результаті дефіциту грошових коштів і до інших негативних наслідків в діяльності суб'єктів господарювання.